

OVER DE NIEUWE NOTARISWETTEN IN BELGIË EN IN NEDERLAND

door

C. DE WULF
Buitengewoon Hoogleraar
Universiteit Gent
Erenotaris

De evolutie van het notariaat vertoont in België en in Nederland interessante gelijkenissen en verschilpunten. Deze komen onder meer tot uiting in de nieuwe notariswetten die in beide landen werden ingevoerd in 1999.

Voor wat België betreft, bevat de nieuwe wet wijzigingen o.m. inzake de toegang tot het beroep, het statuut van de kandidaat-notaris, de associatie, de notariële instellingen en de tucht. Ook in Nederland zijn er belangwekkende innovaties zoals de invoering van vrije markelementen waaronder de vrijheid van vestiging en de vrijheid van tarifiering.

Wij stellen vast dat in beide landen de wetgever de wil betoonde om de traditionele instelling van het notariaat volwaardig in stand te houden. De notariële functie bleef omzeggens onaangeroerd. Zij werd zelfs verstevigd dankzij de wettelijke ondersteuning van een verscherpte beroepsethiek.

INHOUD

- I. HISTORISCHE ACHTERGRONDEN (2-18)
  - A. België (2-9)
    - 1. Het decreet van 6 oktober 1791 en de wet van 25 Ventôse jaar XI (3)
    - 2. Partiële wijzigingen aan de wet van Ventôse (4)
    - 3. Een beweging naar meer fundamentele hervormingen (5-7)
    - 4. De wet van 4 mei 1999 (8-9)
  - B. Nederland (10-18)
    - 1. De wet van Ventôse jaar XI (11)
    - 2. De notariswet van 1842 (12-16)
      - a. Eén type van notaris met een arrondissementele bevoegdheid (13)
      - b. Een examen met het oog op benoembaarheid (14)
      - c. Toezicht en tucht (15)
      - d. De verkoop van het protocol (16)
    - 3. Partiële wijzigingen aan de wet van 1842 (17)
    - 4. De nieuwe notariswet van 1999 (18)
- II. DE KANDIDAAT-NOTARIS (19-45)
  - A. Een officiële benoeming en een numerus clausus in België (20-37)
    - 1. De vereisten en de procedure om benoemd te worden tot kandidaat-notaris (21-27)
      - a. De stage en het stagecertificaat (22)
      - b. De gunstige rangschikking door de benoemingscommissie (23-25)
        - i) Het vergelijkend examen (24)
        - ii) De adviezen (25)
      - c. De benoeming door de Koning (26)
      - d. Het tableau van de kandidaat-notarissen (27)
    - 2. Kritische bedenkingen (28-37)
      - a. Een examen te veel (31)
      - b. De rangschikking (32-34)
      - c. De numerus clausus (35-36)
      - d. Een andere oplossing? (37)
  - B. Een traditie en een open systeem in Nederland (38-45)
    - 1. Enkele feitelijke gegevens (38)
    - 2. De vroegere regeling (39)
    - 3. De nieuwe regeling (40-45)
      - a. Een aanpassing van de titel (41)
      - b. Een uitbreiding van de opleiding (42)
      - c. Nieuwe vereisten voor een benoeming tot notaris (43-44)
      - d. Een strikte berekening van de stagetermijn (45)
- III. DE NOTARIS-AMBTENAAR (46-71)
  - A. De notaris-titularis (47-59)
    - 1. In België: een ongewijzigd statuut en een numerus clausus (47-49)
    - 2. In Nederland: een nationale bevoegdheid en vrije marktelementen (50-59)
      - a. Een nationale bevoegdheid (50)
      - b. Vrije marktelementen (51-59)
        - i) Het recht van vrije vestiging (52-54)
        - ii) Vlotte mogelijkheid tot verplaatsing van de vestiging (55-56)

- iii) Een vrije tarifiering
    - iv) Enkele bedenkingen (57-59)
  - B. De associatie (60-68)
    - 1. De geassocieerde notaris in België (60-63)
    - 2. Het samenwerkingsverband in Nederland (64-68)
  - C. Plaatsvervangende en waarneming (69-71)
    - 1. Nieuw in België (69-70)
    - 2. Bijna een eeuw oud in Nederland (71)
- IV. DE NOTARIËLE INSTELLINGEN (72-91)
  - A. Een uitgebreid organogram in België (73-82)
    - 1. De provinciale instellingen (73-76)
      - a. Het genootschap van notarissen (73)
      - b. De kamer van notarissen (74)
      - c. De evaluatiecommissies (75)
      - d. Het adviescomité (76)
    - 2. De nationale instellingen (77-81)
      - a. Nationale Kamer (77)
      - b. De benoemingscommissies (78-79)
      - c. Het Notarieel Fonds (80)
      - d. De Koninklijke Federatie van het Belgisch Notariaat (81)
    - 3. Algemene bedenkingen (82)
  - B. Eenvoud en rechtlijnigheid in Nederland (83-91)
    - 1. De Koninklijke Notariële Beroepsorganisatie en de ringen (84-86)
      - a. Het bestuur, de ledenraad, de algemene ledenvergadering (85)
      - b. De ringen (86)
    - 2. Verordeningen en andere besluiten (87-88)
    - 3. De organen van toezicht en de tucht (89-91)
      - a. De kamer van toezicht (90)
      - b. Het Bureau Financieel Toezicht (91)
- V. HET OPSTELLEN EN HET VERLIJDEN VAN AKTEN (92-104)
  - A. Een versterking van de deontologische beginselen (92-97)
    - 1. Evenwicht en onpartijdige voorlichting in België (92-95)
      - a. De akte moet evenwichtig zijn (92-93)
      - b. Advies- en voorlichtingsplicht, onpartijdigheid (94)
      - c. Integrale kwaliteitszorg (95)
    - 2. In Nederland (96-97)
      - a. De grootst mogelijke zorgvuldigheid (96)
      - b. De toelichtings- en waarschuwingsplicht (97)
  - B. Technische aanpassingen (98-104)
    - 1. De instrumentaire getuigen (98-99)
    - 2. De identiteit van de partijen (100)
    - 3. De voorlezing van de akte (101-103)
    - 4. Enkele bijzondere bepalingen uit de Nederlandse notariswet (104)

SLOT (105)

1. In 1999 kregen België(1) en Nederland(2) beiden een nieuwe notariswet. De Belgische wet werd gedeeltelijk op 3 mei 1999 en gedeeltelijk op 1 januari 2000 van kracht. De nieuwe Nederlandse wet is van kracht sinds 1 oktober 1999.

Het is de bedoeling van deze studie de evolutie van het notariaat in deze beide landen te belichten.

I. Historische achtergronden

Wij hebben vanuit België soms de indruk dat het Nederlandse recht sterk verschilt van het onze. Het Belgisch burgerlijk recht en ook de inrichting van het notariaat leunen aan bij de Franse rechtsorde. Nederland daarentegen is meer zijn eigen weg gegaan.

Voor de inrichting van het notariaat zijn de verschillen tussen beide landen evenwel niet zo fundamenteel als zij op het eerste zicht lijken. De wet van Ventôse jaar XI die sinds 1803 de organisatie van het Belgisch notariaat beheerst, gold ook van 1810 tot 1842 in Nederland. In 1842 voerde Nederland zijn eigen Notariswet in, maar daarin vinden wij evenzeer nogal wat bepalingen terug uit de vroegere Ventôsewet.

A. BELGIË

2. Op het einde van de achttiende eeuw was het notariaat in de Belgische gewesten een gevestigde en algemeen erkende instelling.

Met dank aan Professor W. Huijgen van de Rechtsfaculteit te Leiden die mij bepaalde aspecten van de Nederlandse Notariswet heeft verduidelijkt en bereidwillig toelichtingen verstrekte. Dank eveneens aan mevrouw mr. T. Wit van de Koninklijke Notariële Beroepsorganisatie en aan de diensten van de Koninklijke Federatie van het Belgisch Notariaat voor de medegedeelde gegevens. Het is duidelijk dat ik alleen de verantwoordelijkheid draag voor alle in deze studie voorgebrachte gegevens en opinies.

(1) De wijzigingen aan de Organieke Wet Notariaat liggen in België vervat in twee wetten van dezelfde datum, namelijk de wet van 4 mei 1999 tot wijziging van de wet van 25 Ventôse jaar XI op het notarisambt, *B.S.* 1 oktober 1999, 37132 en de wet van 4 mei 1999 tot aanvulling van de wet van 25 Ventôse jaar XI op het notarisambt, met de artikelen 38, § 5, 76, 10, 78 tot 85 en 95 tot 112, *B.S.* 1 oktober 1999, 37156. De materie werd gesplitst in twee afzonderlijke wetten omdat zij voor een deel ressorteerde onder de wetgevende bevoegdheid van de Kamer van Volksvertegenwoordigers en voor een ander deel ook viel onder de bevoegdheid van de Senaat. In onze uiteenzetting vermelden wij in de regel beiden als eenzelfde wet.

De notariswetten worden in deze studie gewoonlijk aangeduid als: voor België: Organieke Wet Notariaat; voor Nederland: Wet op het Notarisambt of Notariswet. De Wet op het Notarisambt, niet gevolgd door een datum, duidt voor Nederland op de wet van 1999.

(2) Wet van 3 april 1999, *Stb.* 1999, 190.

De structuur verschilde evenwel van streek tot streek. Evenmin bestond er een alomvattende wettelijke regeling. Eenmaking en een degelijk statuut waren het werk van de Franse Revolutionaire wetgever.

1. *Het decreet van 6 oktober 1791 en de Wet van 25 Ventôse jaar XI*

Tussen de jaren 1790 en 1803 werd in Frankrijk een uitgebreide reeks van wetten en decreten uitgevaardigd die betrekking hadden op het notariaat. De belangrijkste waren het decreet van 6 oktober 1791 en de wet van 25 Ventôse jaar XI (16 maart 1803)(3).

3. Het decreet van 6 oktober 1791 genaamd „*Nouvelle organisation du notariat*” was het meest innoverende. Het stelde een einde aan de venaliteit en aan de erfelijkheid van het notarisambt. Het verving de toen bestaande diverse soorten notarissen, met name de *notaires seigneuriaux*, de *notaires apostoliques*, de *tabellio's* enz., door één nieuw type van notaris die de titel droeg van *notaire public*. Dit decreet bevatte tevens nieuwe regels inzake het organieke statuut, de notariële bevoegdheid, de wijze van benoeming, bepalingen inzake het opstellen van akten enz.(4). Dit decreet kreeg gelding op het Belgisch grondgebied ingevolge het besluit van het Directoire van 5 prairial jaar IV(5).

Wij vinden in het decreet van 1791 een bijzondere regeling in verband met de toegang tot het beroep. Om notaris te worden diende men te slagen in een bijzonder examen waarna men opgenomen werd in een wervingsreserve(6). Het examen werd jaarlijks afgenomen en de geslaagden kwamen op een „*tableau*” te staan(7). Zij hadden bij een vacature het recht om benoemd te worden volgens het nummer

---

(3) Zie o.m. de lijst in het werk van A. FOBE, „*Histoire du Notariat*”, *Rép. not.* 1973, 38-39. Er worden er 29 geteld en het betreffen slechts de meest markante.

(4) Zie o.m. RÉAL, „*Discours des orateurs du gouvernement sur la loi contenant organisation du notariat*”, *Rép.not.* 1990, 6.

(5) A. FOBE, *o.c.*, 38.

(6) Titel IV., Art. 1 van het Decreet van 6 oktober 1791 bepaalt: „*Les places de notaires publics ne pourront être occupées à l'avenir que par des sujets antérieurement désignés dans un concours public, qui aura lieu à cet effet le 1er de septembre de chaque année, dans les villes chefs-lieux de département*” (*Pasin.*, Dl. 3, Brussel, 1834, p. 415).

(7) „*Ceux qui seront ainsi reconnus capables seront déclarés, par les juges de l'examen, habiles à remplir les fonctions de notaires publics, et inscrits aussitôt sur un tableau, suivant le nombre des voix qu'ils auront eues pour leur admission*” (Titel IV, art. 10 van voormeld decreet, *ibid.*).

van hun inschrijving(8). Dit systeem bleef een twaalftal jaren in voege en werd afgeschaft bij de wet van Ventôse jaar XI. De staatsraad Réal motiveert deze afschaffing op uitvoerige wijze in zijn *exposé des motifs*(9).

Een analoge regeling vinden wij nu tweehonderd jaar later terug in de Belgische Organieke Wet Notariaat van 1999: een bijzonder examen waarbij de geslaagden op een *tableau* worden gebracht en behoren tot een wervingsreserve. Het is treffend dat, zoals in 1791, deze nieuwe Belgische regeling nu ook gepaard gaat met een afschaffing van het feitelijk privilege der familiale opvolging.

Het decreet van 6 oktober 1791 werd in 1803 vervangen door de wet van Ventôse. Deze laatste wet had tot doel bepaalde onvolmaaktheden te verhelpen die zich in de voorbije tien jaren hadden voorgedaan onder de bepalingen van het decreet van 1791. Onder meer het examen en het systeem van wervingsreserve werden afgeschaft. Vele bepalingen bleven ook behouden, zoals staatsraad Réal zegt in zijn *exposé des motifs*: „*La majeure partie des dispositions que contient cette loi, et notamment toutes celles relatives aux attributions des notaires, à la forme des actes, au dépôt et à la conservation des minutes, sont dictées par la sagesse, méritent d'être conservées, et se retrouveront dans le projet que nous vous présentons*” (10).

2. Partiële wijzigingen aan de Wet van Ventôse

4. De wet van 25 Ventôse jaar XI werd in de loop van haar bestaan door de Belgische wetgever herhaaldelijk gewijzigd. Deze wijzigingen situeren zich voornamelijk vanaf de jaren 1920 en waren hoofdzakelijk van technische aard.

De wet van 16 december 1922 wijzigde bijvoorbeeld de tot dan toe geldende verplichting om alle akten te verlijden voor twee notarissen of voor een notaris bijgestaan door twee getuigen. Eén notaris zou in

---

(8) „*En cas de décès ou de démission, les sujets inscrits sur le tableau des admis auront droit à la place vacante, suivant la priorité de leur rang et la date d'inscription*” (Titel IV, art. 13 van voormeld decreet, *ibid.*).

(9) Tegen het systeem van het examen en de wervingsreserve haalt Réal o.m. als argumenten aan: „*Il créait à l'avance et sans besoin une armée d'aspirants, dont le nombre s'accroissait tous les ans sans aucune proportion avec les besoins et les places*” en verder: „*une fois placé sur cette liste, l'aspirant n'avait plus aucun motif d'émulation. Il pouvait attendre dans l'insouciance que ceux qui le précédaient fussent placés, bien sûr d'obtenir alors la première étude qui viendrait à vaquer*” in „Discours des orateurs du gouvernement sur la loi contenant organisation du notariat”, *Exposé des motifs par le conseiller Réal, o.c.*, 12.

(10) RÉAL, *o.c.*, 6.

principe volstaan behoudens bepaalde uitzonderlijke akten of omstandigheden(11).

De wet van 16 april 1927 stelt een einde aan de drie categorieën van notarissen. Naargelang een notaris zijn standplaats had in een stad waar een Hof van Beroep was gevestigd of in een stad waar een Rechtbank van Eerste Aanleg haar zetel had, werd zijn territoriale bevoegdheid uitgebreid tot het gehele ressort van dat Hof van Beroep of van die Rechtbank van Eerste Aanleg. De andere notarissen hadden slechts een kantonale bevoegdheid. De wet van 1927 heeft deze drie categorieën van notarissen afgeschaft en voor alle notarissen de territoriale bevoegdheid herleid tot het kanton van hun standplaats(12).

De wet van 1 maart 1950 heeft het notariaat toegankelijk gesteld voor dames. Het ambt van notaris was tot dan toe voorbehouden aan leden van het mannelijk geslacht. Op de 1227 notarissen in België zijn er thans 135 vrouwelijke, dit is ongeveer 11% van de notarissen. De laatste jaren werden naar evenredigheid meer dames benoemd dan voorheen. De verhouding tussen dames en heren-notarissen ligt in Nederland wat lager dan in België: Nederland telt onder zijn 1380 notarissen slechts 111 dames.

In 1951 verdwijnt de kalligrafie uit de notariële praktijk: de wet van 10 juli 1951 stelt dat de akten niet meer eigenhandig moeten geschreven worden maar mechanisch mogen vervaardigd worden(13).

3. Een beweging naar meer fundamentele hervormingen

5. Na de tweede wereldoorlog ontstaat een beweging die streeft naar een aanpassing van de wet conform meer democratische beginselen o.m. op het vlak van de benoeming van de notarissen en op het gebied van de overlating van de notariskantoren. Diverse commissies volgen elkaar op. Bij ministerieel besluit van 12 januari 1946 wordt een commissie ingesteld bestaande uit magistraten, professoren, notarissen en ambtenaren(14). Deze behaalt weinig resultaat. Een nieuwe commissie wordt door de minister van justitie in het leven geroepen

---

(11) Twee notarissen of één notaris bijgestaan door twee getuigen bleven verplicht o.m. voor huwelijkscontracten, schenkingen, openbare testamenten enz en voor het geval één van de partijen niet kon tekenen, blind was of doofstom (vroeger art. 9 Organieke Wet Notariaat).

(12) A. RAUCQ en P. CAMBIER, *Traité du Notariat*, Brussel, Larcier, 1943, nr. 306.

(13) Z. VAN HEE, „Het notariële manuscript of de laatste schuiloorden der calligraphie”, *T. Not.* 1951, 33.

(14) „La réforme du notariat Projet de loi modifiant la loi du 25 Ventôse an XI”, *Rev. prat. not.* b. 1964, 405-406 en „La réforme du notariat”, *Rev. prat. not. b.* 1965, 201 e.v.

op 21 juni 1955. Zij heeft tot taak voorstellen uit te werken met het oog op de benoemingsprocedure en de overlating van notariskantoren. Zij behandelt tevens andere onderwerpen zoals associaties van notarissen, schorsing, plaatsvervanging, een nationale kamer enz. Dankzij de werkzaamheden van deze commissie wordt bij de Senaat een wetsvoorstel ingediend op 9 maart 1965(15). Het blijft bij een wetsvoorstel: voor bepaalde problemen kan geen consensus bereikt worden, en men geeft er dan ook de voorkeur aan te wachten tot het nieuw Gerechtelijk Wetboek, dat zijn voltooiing nadert, ingevoerd zal worden. De wet van 10 oktober 1967 houdende het nieuw Gerechtelijk Wetboek verruimt de kantonale territoriale bevoegdheid naar een arrondissementele, en wijzigt eveneens de betrokkenheid van de notaris in bepaalde procedurele aangelegenheden.

6. In de navolgende jaren bleven de problemen van de objectivering van de benoemingen en van de overlating van de notariskantoren buiten het werkveld van de wetgever. In de periode van 1970 tot 1990 werd geen wetgevend werk verricht inzake de inrichting van het notariaat. Noch de objectivering van de benoemingen of de overlating, noch de associatie van notarissen, de plaatsvervanging, de tucht of het statuut van de Federatie van de Notarissen waren bij de wetgever aan de orde.

De tijd was ook minder geschikt om over een nieuwe notariswet te debatteren in het parlement. Bij bepaalde politieke geleidingen heerste nogal wat onbegrip ten overstaan van het notariaat: men gebruikte de ondemocratische benoemingsprocedure en andere onvolmaaktheden van deze instelling als boegbeeld om de instelling in haar geheel te bekritisieren en om zelfs de notariële functie in vraag te stellen. Deze tijd was ook gekenmerkt door minder politieke stabiliteit waarvan frequente regeringswissels en aanpassingen van regeringen getuigen. Onder de notarissen zelf heerste er ook nogal wat weerstand tegen de afschaffing van het privilege van de familiale opvolging en men vond het alles samen beter een debat in het parlement over een hervorming van het notarisambt uit de weg te gaan.

7. Men zocht tijdelijk een oplossing in het zogenaamd „protocol”. In samenwerking met het kabinet van de minister van justitie, de administratie van het ministerie van justitie en de Koninklijke Federatie van de Notarissen werd een bijzondere regeling uitgewerkt voor de

---

(15) „La réforme du notariat”, *Rev. prat. not. b.* 1965, 201 e.v.

schatting van de notariskantoren en de voorkeursbehandeling bij benoeming. Dit protocol werd in 1975 door de minister van justitie aanvaard als een *modus vivendi* t.o.v. de aangehaalde problemen. Het werd ook door de opvolgende ministers aanvaard tot de opzegging werd gedaan op een eenzijdige wijze door de minister van justitie op 1 september 1996.

Op grond van dit protocol, dat ongeveer twintig jaren van kracht was, werd de schatting van de vacante kantoren toevertrouwd aan een commissie die zich moest houden aan bepaalde waarderingsnormen. Met het oog op de benoeming tot notaris werd een feitelijke voorkeur toegekend aan de afstammelingen van de notaris en bij ontstentenis daarvan aan notariële medewerkers die in het vacante kantoor minstens vijf jaren werkzaam waren. Dit protocol werd in de loop van de jaren op bepaalde punten lichtelijk geamendeerd.

4. De wet van 4 mei 1999

8. In de jaren negentig werd de politieke sfeer gunstiger voor een parlementair debat. De vooroordelen bij bepaalde politieke geleidingen ten overstaan van het notariaat waren geluwd. Een public-relations actie uitgaande van de Koninklijke Federatie van Belgische Notarissen heeft het notariaat dichter bij de burger gebracht. De groeiende politiek van privatisering heeft de notaris, geprivatiseerd openbaar ambtenaar bij uitstek, een beter profiel bezorgd.

Het laatste kwart van de voorbije eeuw is verder gekenmerkt door een toevloed van wetten en decreten die de notaris op een actieve wijze betrekken bij de toepassing daarvan. De rol van de notaris als „overheidsvertegenwoordiger” of als „overheidstoezichter” werd in die periode sterk uitgebreid⁽¹⁶⁾. Dit heeft enerzijds een verzwaring van de notariële aansprakelijkheid als gevolg en anderzijds bij de wetgever de overtuiging gesterkt dat de notaris niet alleen nuttig is voor het privaat rechtsverkeer, maar ook nuttig is met het oog op de toepassing in de praktijk van diverse wetten en reglementen.

---

(16) Wetten en reglementen van administratieve aard schakelen de notaris in als orgaan van controle en uitvoering. Ter gelegenheid van het verlijden van de akte, moet de notaris onderzoeken of de partijen aan bepaalde verplichtingen voldaan hebben en of de nodige documenten voorhanden zijn. Dusdanige verplichtingen opgelegd aan de notaris zien wij bijvoorbeeld in de Stedenbouwwet, het Bodemsaneringsdecreet, de Woningbouwwet, de Wooncode, diverse fiscale wetten, de Vennootschappenwet enz. Zie: C. DE WULF en H. DE DECKER, *Het opstellen van notariële akten*, IV dln., Antwerpen, Kluwer, 1994, nr. 11 en 12.

Op 6 maart 1990 wordt door de minister van justitie een nieuwe commissie van advies ingesteld. Zij is belast met het onderzoeken van verschillende kwesties betreffende de inrichting en de werking van het notariaat. Deze commissie moet een ontwerp van professioneel statuut uitwerken en daarbij rekening houden met de ethiek die aan de basis ligt van de uitoefening van het notarisambt. Deze commissie, voorgezeten door professor Baron Ernest Krings, Em. Procureur-generaal in het Hof van Cassatie, legt een voorstel voor dat op 20 februari 1998 als wetsontwerp wordt ingediend. Dit wetsontwerp ligt aan de basis van de nieuwe notariswet. Het zal evenwel, voornamelijk in de schoot van de Commissie voor de Justitie van de Kamer van Volksvertegenwoordigers, op bepaalde punten geamendeerd worden.

9. De nieuwe wet bevat als meest originele innovaties de toegang tot het beroep en het statuut van de kandidaat-notaris. Er zijn momenteel in België ongeveer duizend licentiaten in het notariaat die full-time werkzaam zijn in de notariskantoren en die vragen naar een betere participatie in de notariële functie en naar objectieve maatstaven voor benoeming.

De objectivering van de benoemingen heeft verdere wijzigingen met zich meegebracht zoals de vervanging van een arrondissementele structuur door een provinciale structuur om de voor benoeming vereiste adviezen afstandelijker en objectiever te maken. Andere aanpassingen werden tezelfdertijd ingevoerd, zoals op verzoek van de Koninklijke Federatie de associatie, de plaatsvervanging, de vernieuwing van de tucht, een officieel statuut voor een nationale vertegenwoordiging van de notarissen enz.

Aan de belangen van de individuele notaris werd door de wetgever eveneens tegemoetgekomen: de verspreide traditie van de familiale opvolging ging weliswaar verloren, maar het principe van de geldelijke vergoeding voor de overlating van de notariële praktijk werd in de wet opgenomen en aldus gelegaliseerd.

B. NEDERLAND

10. Op het einde van de achttiende eeuw was de toestand van het notariaat in Nederland vergelijkbaar met die in België: het notariaat was een gevestigde instelling doch er heerste een tekort aan regulering en eenvormigheid(17). Het aantal notarissen lag in Nederland in die

---

(17) G. KOK, *Het Nederlandse notariaat*, Deventer, Kluwer, 1971, 15 e.v.

tijd ook te hoog. Het was vaak niet de enige broodwinning van de betrokkene die ook een nevenbetrekking had zoals schoolmeester, tolk, vertaler enz.(18). Men mag aannemen dat de status van de Nederlandse notaris algemeen in die tijd lager was in Nederland dan in Frankrijk. De notaris van toen genoot minder aanzien dan de Nederlandse notaris van vandaag. Naar het besluit van Pitlo wordt gesteld: „dat de notaris onder de republiek vergeleken met zijn huidige ambtsbroeder toch een klein mannetje was, behorende tot het half-intellect en geenszins de gelijke van de burgemeesters, rechters en advocaten uit die dagen. Pas onder Napoleontische invloeden zou dit veranderen”(19).

1. De wet van Ventôse jaar XI

11. Tijdens de republiek werden in Nederland pogingen ondernomen om naast een eigen Burgerlijk Wetboek, ook een eigen Notariswet op punt te stellen. De pogingen daartoe werden gestaakt in 1810, bij de inlijving van Nederland bij Frankrijk.

Bij Keizerlijk besluit van 6 januari 1811 verklaarde Napoleon de wet van Ventôse jaar XI executoir in Nederland(20). Deze maatregel heeft er de ontwikkeling van het notariaat bevorderd. De wet van Ventôse bevatte een degelijk en eenvormig statuut. Het aantal notarissen werd op grond van de nieuwe normen tot redelijke proporties gereduceerd, kamers van notarissen werden ingericht enz. De notariële akte kreeg uitvoerbare kracht, begrip dat voor notariële akten tot dan toe in Nederland onbekend was. De wet van Ventôse jaar XI, in Nederland geldend van 1811 tot 1842, bezorgde een ruggengraat aan het Nederlands notariaat. De gevolgen daarvan zijn tot op heden nog merkbaar(21). Dankzij de invoering van deze wet ging het Nederlands notariaat behoren tot de groep van het Latijns notariaat.

2. De notariswet van 1842

12. In 1815 kwam een einde aan de Franse overheersing. De onafhankelijke Nederlanden wilden de Franse wetten dan ook vervangen door een eigen wetgeving. Er werd gewerkt aan een nieuw Burgerlijk

---

(18) G. KOK, *o.c.*, 16-17.

(19) G. KOK, *o.c.*, 19.

(20) W. HUIJGEN en A. PLEYSIER, „De wetgeving op het notarisambt”, *Ars Notariatus* 2000, 2.

(21) G. KOK, *o.c.*, 20.

Wetboek, een nieuw Wetboek van Koophandel, een nieuwe Notariswet enz.

De totstandkoming van deze wetten sleepte aan o.m. omdat men ook verplicht was bij deze projecten enig gehoor te verlenen aan de verzuchtingen van de zuidelijke provinciën(22). Na de onafhankelijkheid van België in 1830, moesten bepaalde voorstellen dan worden hernomen om ze terug meer Nederlands en minder Belgisch te maken. In 1838 werden uiteindelijk het Nederlands Burgerlijk Wetboek, het Wetboek van Koophandel en het Wetboek van Burgerlijke rechtspleging ingevoerd. Op 9 juli 1842 volgde de nieuwe Wet op het Notarisambt(23).

De Nederlandse Notariswet van 1842 sluit op vele punten aan bij het Franse model. De definitie van de notaris als zijnde openbaar ambtenaar, de benoeming door de Koning voor het leven, de beginselen van de *numerus clausus*, de standplaats, het verbod om buiten zijn ambtsgebied te instrumenteren, de onverenigbaarheden en dergelijke zijn geïnspireerd op — zoniet gekopieerd uit — de Franse wet. Hetzelfde geldt in grote mate voor de voorschriften in verband met het opstellen van akten, de beginselen inzake minuten, brevetten, grossen, repertoires. De Nederlanders legden ook wel originele accenten en weken op enkele belangrijke punten af van het Franse model. Bepaalde van deze innovaties werden later ook in België doorgevoerd. Hier volgen enkele voorbeelden.

(a) Eén type van notaris met een arrondissementele bevoegdheid

13. De wet van Ventôse voorzag zoals gezegd drie klassen van notarissen, afhankelijk van hun standplaats, hetzij in een plaats waar een Hof van Beroep was gevestigd, hetzij in een plaats waar een arrondissementrechtbank haar zetel had of in een andere stad of gemeente. De Nederlandse Notariswet van 1842 heeft deze categorieën van notarissen vervangen door één type van notaris met een arrondissementele territoriale bevoegdheid(24). In België werd, zij het met wat vertraging en in twee stappen, een vergelijkbare wijziging

---

(22) G. KOK, *o.c.*, 21. In verband met de Belgische invloed bij de totstandkoming van het Nederlands Burgerlijk Wetboek zie o.m. E. VAN DIEVOET, *Het burgerlijk recht in België en in Nederland van 1800 tot 1940*, Antwerpen, 1943, 31 e.v.; een van de wetsvoorstellen op het notarisambt ging uit van de Vlaamse notaris J.B. Sabij, zie: B. DUINKERKEN, „Notariaat in overgangstijd”, *Ars Notariatus* 1988, 58 e.v.

(23) G. KOK, *o.c.*, 21.

(24) Art. 3, 1 Wet op het Notarisambt (1842).

doorgevoerd: de wet van 16 april 1927 voerde een uniforme kantonale bevoegdheid in; het Gerechtelijk Wetboek van 1967 verving de kantonale bevoegdheid door een arrondissementele.

(b) Een examen met het oog op de benoembaarheid

14. Artikel 10 van de Nederlandse Notariswet van 1842 bepaalde dat, om tot notaris benoemd te kunnen worden, men o.m. het voorziene examen moest hebben afgelegd(25). Dit examen werd afgenomen door een Commissie van twee magistraten bij het Provinciaal Gerechtshof. Deze Commissie duidde twee notarissen aan om onder haar leiding de ondervraging te doen en de nodige proeven op te geven. Deze notarissen hadden een raadgevende stem(26). Het examen moest ten minste twee uren duren, waarvan het eerste besteed moest worden aan een onderzoek naar de theoretische kennis, en het tweede naar de „practische kundigheden” van deze persoon(27).

De wet van Ventôse, zoals die gold tot in 1999, voorzag geen praktijkexamen met het oog op benoeming. De Belgische overheid, zich evenzeer bewust van de nood aan kwaliteitsbewaking, nam op dit vlak eveneens bijzondere maatregelen ongeveer in dezelfde periode. De wet van 1 mei 1857 stelde in België als nieuwe benoemingsvereiste dat de kandidaat houder moest zijn van een diploma van kandidaat-notaris(28). De kwaliteitsbewaking geschiedde door het inrichten van een bijzondere notariële opleiding aan de universiteiten. Deze universitaire opleiding moest verder gepaard gaan met drie jaren stage. Ingevolge de nieuwe Notariswet van 1999 komt daar in België ook nog een soort van praktijkexamen bij(29).

(c) Toezicht en tucht

15. In België werd de handhaving van de notariële tucht door de Ventôsewet en het daarbij aansluitend besluit van Nivôse toevertrouwd aan de kamers van notarissen die de lagere tuchtsancties uitspreken(30). De hogere tuchtsancties zoals de schorsing, afzetting of veroordeling tot geldboete worden uitgesproken door de Rechtbank

---

(25) Art. 10, 4° Wet op het Notarisambt (1842).

(26) SPRENGER en J. VAN EYK, *De wetgeving op het notarisambt*, Haarlem, 1928, 138-139.

(27) *Ibid.*, 139.

(28) A. FOBE, *o.c.*, nr. 63.

(29) *Cf. infra*, nr. 24.

(30) Art. 10 Besluit van 2 Nivose jaar XII (24 december 1803).

van Eerste Aanleg(31). Een groot deel van de tuchtaangelegenheden in België vallen binnen de bevoegdheid van de kamers die uitsluitend uit notarissen zijn samengesteld. Dit werkte niet steeds optimaal, vooral in de kleinere arrondissementen waar de meeste notarissen regelmatig terugkomen als lid van de kamer.

De Nederlandse wet van 1842 heeft hieraan willen verhelpen maar is te ver gegaan in de andere richting. De notariële tucht werd grotendeels onder de bevoegdheid van de officieren van Justitie of het openbaar ministerie gebracht. Wanneer in Nederland een notaris zijn ambtsverplichtingen niet naar behoren naleefde of de waardigheid van het ambt in het gedrang bracht, werd de arrondissementsrechtbank hiervan op de hoogte gesteld, hetzij ambtshalve door het openbaar ministerie(32), hetzij op aanklacht van de belanghebbenden. De arrondissementsrechtbank kon de sancties uitspreken van waarschuwing, berisping, schorsing, afzetting of geldboete.

Dit systeem ingevoerd in 1842 bleek uiteindelijk ook niet de beste oplossing(33). Een evenwichtige toepassing van de tucht vergt inderdaad een betrokkenheid van de beoefenaars zelf van het beroep. In 1904 werd het systeem in Nederland hervormd door de inrichting van de arrondissementele kamers van toezicht. Deze kamers zijn op een evenwichtige wijze samengesteld. Zij bestaan uit vijf leden. Het voorzitterschap wordt waargenomen door de president van de arrondissementsrechtbank. Twee leden worden voor een termijn van drie jaar aangeduid door de minister van justitie. Onder deze twee leden wordt bij voorkeur een kantonrechter genomen. De andere twee leden zijn notarissen die door de ring van notarissen in het arrondissement worden aangesteld(34). De nieuwe Notariswet van 1999 heeft deze structuur grotendeels behouden. Wij komen daar later op terug(35).

(d) De verkoop van het protocol

16. Vóór de Franse omwenteling werden in Frankrijk en in België de notariskantoren gewoonlijk overgelaten op last voor de overnemer aan de uittredende notaris of aan zijn erfgenamen een vergoeding te betalen(36). Het decreet van 6 oktober 1791 stelde een einde aan deze

---

(31) Art. 53 Wet van Ventôse jaar XI.

(32) Art. 50 Wet op het Notarisambt (1842).

(33) SPRENGER en J. VAN EYK, *o.c.*, 472.

(34) Art. 50, a Wet op het Notarisambt (1904).

(35) Nieuw artikel 103 Wet op het Notarisambt (1999), *cf. infra*, nr. 89 e.v.

(36) A. FOBE, *o.c.*, nr. 75.

praktijk(37). Deze verbodsbepaling werd niet overgenomen in de opvolgende wet van Ventôse, wat voor gevolg had dat na 1803 de vroegere praktijk opnieuw ingang vond. Deze praktijk geldt tot op heden in België en is in de nieuwe Belgische wet van 1999 gelegaliseerd geworden(38).

De houding in Nederland is anders. Dit blijkt onder meer uit de ambtseed opgenomen in de Notariswet van 1842. De notaris moet onder ede verklaren, benevens getrouwheid aan de Koning, gehoorzaamheid aan de grondwet enz: „Ik zweren dat ik voorts, middellijk noch onmiddellijk, onder eenigen naam of voorwendsel, tot het verkrijgen mijner aanstelling, aan iemand, wie hij ook zij, iets heb gegeven of beloofd, noch zal geven of beloven”(39). Zelfde eedformule werd ook in analoge bewoordingen opgenomen in de nieuwe Notariswet van 1999(40).

Dat er in Nederland aan de uittredende notaris geen betaling voor cliënteel of goodwill zou gedaan worden mag niet te letterlijk worden begrepen. Deze zuiveringseed blijkt thans begrepen te worden in de zin dat er geen betaling mag geschieden voor de minuten of voor het protocol als dusdanig. Uit de ondernemingsplannen blijkt inderdaad dat goodwill wordt betaald. Er bestaan diverse vormen: een apart bedrag dat op de balans staat en waarop wordt afgeschreven, of dat verkapt wordt in de vorm van een te hoge prijs voor de overname van kantoorpand en inventaris. Daarnaast zijn er ingroeieregelingen in de winst bij maatschappen die in feite ook een vorm van goodwillvergoeding uitmaken.

3. Partiële wijzigingen aan de wet van 1842

17. Zoals de Ventôsewet in België het voorwerp was van meerdere partiële aanpassingen, zo verliep het ook met de Nederlandse Notariswet van 1842. De voornaamste wijzigingen betreffen de toekenning van een bijzonder statuut aan de kandidaat-notaris en wijzigingen in verband met de benoemingsvereisten.

In 1878 werd het aan de officier van justitie opgedragen toezicht over de notarissen versterkt, werden de examens verzaamd, en werd een

---

(37) *Ibid.*

(38) Art. 55, § 1, a) bepaalt dat alle lichamelijke en onlichamelijke roerende bestanddelen die verband houden met de organisatie van het kantoor en het ereloon op uitgiften en het uitvoeringsereloon, tegen vergoeding aan de opvolger moeten overgedragen worden. Zelfde artikel bepaalt verder de wijze van berekening van deze vergoeding (art. 55, § 3, a); cf. *infra*, nr. 48.

(39) Art. 18 Wet op het Notarisambt (1842).

(40) Art. 3, 2 Wet op het Notarisambt (1999).

stagetijd opgelegd(41). Een wet van 1904 bepaalde dat voor de toekomst alleen de kandidaten die houder waren van een voordiploma aan het notarieel examen zouden mogen deelnemen(42). Dit was een nuttige maatregel om de kwaliteit van de dienstverlening te verbeteren. Zelfde wet verstrekte aan de kandidaat-notarissen ook een officieel statuut: de kandidaat-notaris kreeg de bevoegdheid de notaris-titularis te vervangen en „zette daarmee de stap van privéwerknemer tot staatsorgaan”(43).

De wet van 1954 voerde een leeftijdsgrens in voor de notarissen, namelijk tot 70 jaar(44). Hierbij aansluitend werd voor de notarissen een goede pensioenregeling uitgewerkt(45) — pensioenregeling die in België eerder als zwak kan bestempeld worden en er *de facto* vervangen wordt door de verkoop van het protocol. Een wet van 1984 verlaagde de leeftijdsgrens tot 65 jaar(46).

Voor de toegang tot het beroep werd in 1958 een voorafgaande universitaire opleiding, met name een universitair doctoraal examen in de rechten met aparte opleiding in het notarieel recht verplicht(47).

4. *De nieuwe notariswet van 1999*

18. De vernieuwingsdrang in België was gefocust op twee reële en concrete problemen: de objectivering van de benoemingen door uitsluiting van de familiale opvolging, en een wettelijke reglementering van de overlating van de kantoren. Dit ging dan verder gepaard met diverse andere aanpassingen die nuttig leken.

Het komt mij voor dat in Nederland de hervorming van het notariaat minder bedoeld was om bepaalde dringende problemen op te lossen, dan wel het gevolg was van een algemene invraagstelling nopens de zin en de werking van het notariaat. Ik krijg die indruk bijvoorbeeld bij de lectuur van het handboek van Melis, uitgave 1991: „Intussen is onze Wet op het Notarisambt van 1842. Ondanks de meer dan vijftientig wijzigingen die zij heeft ondergaan, is zij op sommige punten onmiskenbaar verouderd. Bij de inwerkingtreding van het

---

(41) J. MELIS, bewerkt door A. SANTEN en B. WAAIJER, *De Notariswet*, Zwolle, Tjeenk Willink, 1991, 38. Dit werk wordt verder geciteerd als J. MELIS, *o.c.*

(42) *Ibid.*

(43) *Ibid.*

(44) J. MELIS, *o.c.*, 39.

(45) G. KOK, *o.c.*, 24.

(46) J. MELIS, *o.c.*, 39.

(47) *Ibid.*

Nieuw BW in 1992 zal een aantal artikelen worden gewijzigd. Van beduidend meer importantie is de aangekondigde algehele herziening van de Notariswet. Een herziening waarin aard en opzet van het notariaat het onderwerp van beschouwingen zijn. Een antwoord zal gegeven moeten worden op vragen als: Moet men het stelsel van een gecontroleerd aantal standplaatsen handhaven of moet men kiezen voor vrije vestiging? Blijft de notaris ambtenaar, „*officier public*”? Dienen er wettelijke waarborgen te komen om een onafhankelijk functioneren van de notaris te benadrukken? Moet er een wettelijke regeling komen voor het bewaren van de derdengelden? Dient het tuchtrecht te worden aangepast? Kan via de wet nadere regelgeving aan de Koninklijke Notariële Broederschap worden toevertrouwd?”(48).

Het Nederlandse streven naar hervorming lijkt mij minder concreet afgebakend en meer beschouwend gericht dan de vernieuwingsdrang in België.

II. De kandidaat-notaris

19. In deze afdeling worden de voorwaarden besproken die de Belgische en de Nederlandse wetten stellen opdat een betrokkene zou kunnen solliciteren voor een benoeming tot notaris of in aanmerking zou kunnen komen voor een aanstelling als een geassocieerd-notaris of als notaris-plaatsvervanger.

In België moet de kandidaat deel uitmaken van een bijzondere weravingsreserve waartoe hij slechts kan behoren na een benoeming bij Koninklijk Besluit. Het Belgisch systeem kent in zekere mate een dubbele *numerus clausus*: én voor de kandidaat-notarissen én voor de notarissen-titularis. Het Nederlands systeem is daarentegen open en vrij. Het kenmerkt zich door een langere stage en een georganiseerde beroepsopleiding tijdens de stage.

A. EEN OFFICIËLE BENOEMING EN EEN NUMERUS CLAUSUS IN BELGIË

20. Tot voor de wet van 4 mei 1999 was de kandidaat-notaris in België geen door de wet erkende titel. Het was de benaming die men aanwendde om aan te duiden wie het universitair diploma van licen-

---

(48) J. MELIS, *o.c.*, 40-41.

tiaat in het notariaat had behaald en de bijbehorende stage had beëindigd. Het waren zij dus die gerechtigd waren om zich kandidaat te stellen voor een benoeming tot notaris wanneer zich een vacature voordeed.

De wet van 4 mei 1999 heeft in België een nieuw type van kandidaat-notaris in het leven geroepen. De doelstellingen die de wetgever voor ogen had zijn drieërlei: 1) de objectivering van de benoemingen 2) het zorgen voor een hoge kwaliteit bij de benoemden 3) aan de kandidaat-notarissen goede kansen waarborgen dat zij als notaris, als geassocieerd-notaris of als notaris-plaatsvervanger in het korps kunnen worden opgenomen. Om deze doelstellingen te verwezenlijken wordt de groep van de kandidaat-notarissen onderworpen aan een strenge selectie en beperkt gehouden in aantal.

De Koning stelt jaarlijks het aantal te benoemen kandidaat-notarissen per taalrol vast op basis van de te verwachten vraag naar nieuwe ambtenaren, dit wil zeggen op basis van het aantal te benoemen notarissen-titularis, het aantal aangewezen plaatsvervangende notarissen, het aantal laureaten van vroegere sessies die nog niet geassocieerd noch benoemd zijn en op basis van de behoefte aan geassocieerden. Dit aantal mag niet hoger zijn dan 60 per jaar voor het hele land(49). Bij wijze van overgangsbepaling wordt voor de eerste jaren dit maximum opgetrokken voor de eerste vergelijkende toelatingsproef tot maximaal 115 en voor de daaropvolgende twee jaren tot maximaal 80(50).

1. De vereisten en de procedure om benoemd te worden tot kandidaat-notaris

21. Om in aanmerking te komen voor een benoeming tot kandidaat-notaris in België, moet de betrokkene:

- Belg zijn en het genot hebben van de burgerlijke en politieke rechten;
- houder zijn van een stagecertificaat;
- gunstig gerangschikt worden door de benoemingscommissie;
- benoemd worden door de Koning(51).

---

(49) Art. 35, § 2, lid 1 Organieke Wet Notariaat.

(50) Wet van 4 mei 1999 tot wijziging van de wet van 25 Ventôse jaar XI op het notarisambt, art. 52.

(51) Art. 35 e.v., Organieke Wet Notariaat. Voor een algemeen overzicht zie ook: C. DE WULF, „De vernieuwde Organieke Wet Notariaat”, *R.W.* 2000-2001, nr. 14, p. 537 e.v.

(a) De stage en het stagecertificaat

22. Na het behalen van zijn diploma van licentiaat in het notariaat, moet de betrokkene als hoofdactiviteit een stage van ten minste drie volle jaren verrichten in één of meer Belgische notariskantoren. Om de stagiair een zo ruim mogelijke ervaring bij te brengen mag een deel van de stage voor de maximale duur van één jaar, ook op andere plaatsen gedaan worden o.m. in een notariskantoor in het buitenland, in een Belgisch registratie- of hypotheekkantoor, als assistent aan een rechtsfaculteit of bij de balie(52).

De stagiairs worden geëvalueerd door een speciaal daartoe in het leven geroepen evaluatiecommissie, waarvan er minstens twee fungeren in de schoot van ieder provinciaal genootschap. Een eerste evaluatie vindt plaats na één jaar stage, een tweede na het beëindigen van de stage en vervolgens om de drie jaar. De evaluatie wordt uitgebracht na de stagemeester of de werkgever en de geëvalueerde te hebben gehoord(53).

Na het verstrijken van de voorziene stagetermijn en een gunstig advies van de evaluatiecommissie bekomt de betrokkene een stagecertificaat dat uitgereikt wordt door de Nationale kamer van notarissen.

(b) De gunstige rangschikking door de benoemingscommissie

23. De houder van een stagecertificaat kan vervolgens zijn kandidatuur indienen om benoemd te worden tot kandidaat-notaris. Hij krijgt daartoe in principe eenmaal per jaar de gelegenheid. Binnen een bepaalde termijn nadat het Koninklijk Besluit houdende vaststelling van het toegelaten contingent van kandidaat-notarissen in het Staatsblad gepubliceerd wordt, moet hij desgevallend zijn kandidatuur indienen. De kandidaten worden door een bijzondere benoemingscommissie (één voor elke taalrol) gerangschikt op grond van een vergelijkend examen, en een onderzoek van de adviezen verleend door bepaalde instanties.

i) Het vergelijkend examen

24. De benoemingscommissie moet de kandidaten evalueren op grond van de „voor de uitoefening van het notarisambt noodzakelijke

---

(52) Art. 36 Organieke Wet Notariaat.

(53) Art. 37 Organieke Wet Notariaat.

kennis, maturiteit en praktische bekwaamheden”(54). De commissie moet niet alleen peilen naar de kennis van de kandidaten maar moet hen ook naar hun verdiensten onderling rangschikken op basis van hun „bekwaamheid en geschiktheid”(55). Dit doet ons terugdenken aan het examen en aan de rangschikking van de kandidaten voorzien in het Decreet van 6 oktober 1791, dat bij de wet van Ventôse jaar XI werd afgeschaft(56).

De rangschikking wordt gemaakt op grond van een vergelijkend examen — ook genoemd „toelatingsproef” — dat bestaat uit een schriftelijk en een mondeling gedeelte. Het programma van het schriftelijk en mondeling gedeelte wordt opgesteld door de Verenigde Benoemingscommissies. Het wordt bij ministerieel besluit door de minister van justitie goedgekeurd en in het Belgisch Staatsblad bekendgemaakt(57). De eerste examensessie zal plaats vinden in de loop van de eerste helft van het jaar 2001. Er zullen vermoedelijk voor elke taalrol in de aanvangsjaren meerdere honderden kandidaten zijn en de taak van de benoemingscommissies zal vooral in de eerste jaren zwaar zijn.

De beoordeling van de „voor de uitoefening van het notarisambt noodzakelijke kennis” beoogt mijns inziens in hoofdzaak de juridische kennis, de deontologie en de beroepsethiek. Sommigen menen dat er ook moet gepeild worden naar vaardigheden op andere vlakken zoals zin voor bemiddeling, menselijk contact, bedrijfsbeheer enz. Indien deze zienswijze door de benoemingscommissie zou gevolgd worden, lijkt het mij toch aan te bevelen deze andere aspecten eerder als bijkomstig te aanzien en het hoofddaccent bij de rechtskennis te houden.

Het vergelijkend examen moet ook de „maturiteit en praktische bekwaamheden” van de kandidaten beoordelen. Is het mogelijk op grond van een momentopname zoals een examen, een groep van gekwalificeerde praktijk-juristen te rangschikken op grond van hun maturiteit en praktische bekwaamheden?

---

(54) Art. 39, § 2, lid 2 Organieke Wet Notariaat.

(55) *Ibid.*

(56) Cf. *supra*, nr. 3.

(57) Art. 39, § 2, lid 4 Organieke Wet Notariaat.

ii) De adviezen

25. De rangschikking van de kandidaten door de benoemingscommissie gebeurt niet alleen op basis van de examens maar ook op grond van de adviezen die haar worden verstrekt door de Procureur des Konings en door het adviescomité van de notarissen van de provincie waar de kandidaat zijn beroepsactiviteit in het notariaat uitoefent of het laatst uitgeoefend heeft.

Het advies van de Procureur des Konings is eerder van formele aard en heeft alleen betrekking op de vraag of de kandidaat veroordelingen heeft opgelopen en of er geen strafonderzoek hangende is. Het advies van het provinciaal adviescomité is daarentegen inhoudelijk belangrijk. Dit advies zal zich in de praktijk waarschijnlijk hoofdzakelijk steunen op de beoordelingen van de provinciale evaluatiecommissies en de stagemeeesters.

Op basis van de resultaten behaald in de examens komt de commissie tot een voorlopige rangschikking(58). Na het onderzoek van de adviezen gaat de benoemingscommissie over tot een definitieve rangschikking van de kandidaten(59).

Er schuilt enige contradictie in het systeem. Enerzijds wil de wetgever een objectieve benadering op grond van een vergelijkend examen. Anderzijds moeten dan weer adviezen in aanmerking genomen worden die wel af en toe subjectief zullen zijn.

Het examen lijkt mij de meer objectieve benadering en zou m.i. van doorslaggevende aard moeten zijn, behoudens wanneer het adviezen betreft die goed gemotiveerd zijn en duidelijke positieve of negatieve facetten van de kandidaat aanwijzen.

(c) De benoeming door de Koning

26. Na de definitieve rangschikking door de benoemingscommissie, wordt de lijst van de gerangschikte kandidaten overgemaakt aan de minister van justitie samen met een gemotiveerd proces-verbaal. De benoemingscommissie voegt hierbij ook de dossiers van de gerangschikte kandidaten(60). Er worden maximaal zoveel kandidaten gerangschikt als er vacante plaatsen zijn zoals bekendgemaakt bij de oproeping in het Belgisch Staatsblad.

---

(58) Art. 39, § 5, lid 1 Organieke Wet Notariaat.

(59) Art. 39, § 5, lid 4 Organieke Wet Notariaat.

(60) Art. 39, § 6 Organieke Wet Notariaat.

De Koning benoemt de betrokkenen tot kandidaat-notaris binnen de maand na de doorzending van de definitieve lijst van de gerangschikte kandidaten. Deze benoemingen worden in het Belgisch Staatsblad bekendgemaakt. De gegadigde die niet tot kandidaat-notaris is benoemd, kan zich de volgende jaren opnieuw kandidaat stellen.

Hoewel benoemd door de Koning zijn deze kandidaat-notarissen als dusdanig geen ambtenaren en kunnen zij niet instrumenteren. Het is opmerkelijk dat deze benoeming gedaan wordt bij Koninklijk Besluit, hoewel de benoemde uit dien hoofde niet participeert in het openbaar gezag en er zelfs geen zekerheid bestaat dat hij zijn verdere loopbaan in het notariaat zal uitbouwen: hij kan werkzaam worden in een advocatenkantoor, in het bedrijfsleven enz...

(d) Het tableau van de kandidaat-notarissen

27. De benoemde kandidaat-notaris wordt opgenomen op het tableau van het provinciaal genootschap. De kandidaat-notaris die op dit tableau voorkomt, is onderworpen aan het gezag en de beroepsorganen van de notarissen(61). De tot kandidaat-notaris benoemde die op het tableau is opgenomen kan van het tableau worden afgevoerd door de kamer van notarissen wanneer hij sedert ten minste zes maanden zijn voornaamste beroepsactiviteit niet meer uitoefent in een notaris-kantoor. De kandidaat-notaris kan evenwel om ernstige redenen vragen dat zijn inschrijving op het tableau wordt gehandhaafd(62).

De kandidaat-notaris die van het tableau wordt weggelaten kan op elk ogenblik aan de kamer van notarissen van het rechtsgebied waar hij opnieuw zijn voornaamste beroepsactiviteit in een notaris-kantoor uitoefent, zijn herinschrijving op het tableau vragen(63).

2. *Kritische bedenkingen*(64)

28. Met de invoering van een extra examen vermengt de wetgever twee doelstellingen: een streven naar kwaliteit bij de kandidaten en een objectivering van de benoemingen. In weerwil van wat veelal gezegd en geschreven wordt, lijkt mij de tweede doelstelling in de geest van de wetgever de meest belangrijke.

---

(61) Art. 40 Organieke Wet Notariaat.

(62) Art. 41, § 1, lid 1 Organieke Wet Notariaat.

(63) Art. 41, § 3 Organieke Wet Notariaat.

(64) Zie ook: C. DE WULF, „De vernieuwde Organieke Wet Notariaat”, *R.W.* 2000-2001, nr. 14, p. 537-542 e.v.

Dit systeem zal ongetwijfeld bijdragen tot het bemoeilijken van de benoeming van kinderen van de notarissen en hun andere verwanten. De zogenaamde „erfelijkheid” van het ambt werd terecht beschouwd als een verouderd privilege. Van de actuele notarissen werden grosso modo 40% benoemd in opvolging van hun vader(65). Voor wat de opvolging van de overige 60% betreft, werd een groot, mogelijk zelfs het overgrote deel, benoemd onder de regel van de bevoorrechte medewerker. Het protocol ingevoerd in 1975 stelde inderdaad dat een medewerker die een bepaald aantal jaren in een kantoor werkzaam was, een voorkeurrecht had tot benoeming indien geen kinderen van de notaris solliciteerden(66). Het was uiteraard de uittredende notaris zelf die, bij ontstentenis van kinderen, de bevoorrechte medewerker aanduidde en dit zelfs soms doelbewust deed in het vooruitzicht van een later ontslag. Uiteindelijk had de Koning, tot en met augustus 1996 (ogenblik van opzegging van het protocol), weinig keuzevrijheid voor notariële benoemingen. Tot opvolger dienden in de regel te worden benoemd een van de kinderen van de notaris of een bevoorrechte medewerker door de notaris zelf aangeduid. De notariële opvolging bleef dus grotendeels binnen de familie of binnen de kring van relaties of vrienden van de ontslagnemende of overleden notaris. De toestand inzake de notariële opvolging, zoals die in België bestond tot aan de nieuwe wet van 1999 was ondemocratisch en onhoudbaar.

29. De nieuwe regeling opent een breder vooruitzicht van opvolging voor de ongeveer duizend licentiaten in het notariaat die thans werkzaam zijn in Belgische notariaten. Zij is evenwel niet op alle vlakken ideaal. Zij heeft ongewenste neveneffecten: de verplichting voor de medewerkers om te gaan studeren voor een bijkomend examen; de frustratie in geval van ongunstige rangschikking of faling.

Er is ook frustratie bij de medewerkers met anciënniteit. Wegens het ontbreken van overgangsmaatregelen doet de nieuwe regeling medewerkers met anciënniteit *de facto* tekort. Notariële medewerkers die bijvoorbeeld tien, vijftien jaren of langer werkzaam zijn in het notariaat, staan weigerachtig tegenover het vergelijkend examen. Zij zijn terecht van mening dat zij beschikken over voldoende *credentials* inachtgenomen hun jarenlange kaderfunctie, niet zelden in prominente

---

(65) Er zijn dienaangaande geen precieze recente cijfers beschikbaar. Ik steun mij hier op de percentages aangehaald door Professor J. DEMBLON in zijn werk *Tout savoir sur les notaires*, Story-Scientia, 1988, 96: van de 334 benoemingen tot notaris gedaan tussen 1 januari 1976 en 31 december 1983 waren er: 36,83 % kinderen; 3,29 % schoonkinderen; 51,80 % derden; 3,59 % nieuwe standplaatsen; 4,49 % interim.

(66) *Cf. supra*, nr. 7.

te notariaten. Zij vrezen dat zij bij een vergelijkend examen bij de rangschikking tekort zullen schieten in parate *all round*-kennis ten opzichte van kandidaten die recenter afgestudeerd zijn.

30. Het ingevoerde systeem van examen beoogt in eerste instantie te breken met de familiale opvolging. Het examen houdt m.i. weinig verband met de zogenaamde kwaliteit van de benoemden en is in feite ook geen ideale wijze van objectivering van de benoemingen. De wetgever of aansluitende reglementen hadden m.i. andere objectieve criteria voor benoeming kunnen uitwerken die billijker zijn t.o.v. alle kandidaten(67).

(a) Een examen te veel

31. De kandidaten die zich voor het examen aanmelden zijn reeds houder van twee universitaire diploma's: licentiaat in de rechten en licentiaat in het notariaat. Zij hebben zes jaren intensieve juridische studie achter de rug in alle takken van het recht waarvan het zesde jaar, de licentie notariaat, in het bijzonder gericht is op de notariële praktijk. De opleiding in de licentie notariaat wordt verzorgd door academici waarvan gewoonlijk meerdere notaris of erenotaris zijn. Is het redelijk dat achteraf, na de universitaire studies en drie jaren stage, dan nogmaals een examen moet afgelegd worden? Bij de bespreking van het ontwerp in de Senaat merkte een van de leden terecht op: „Spreker kan zich niet van de indruk ontdoen dat de voorgestelde procedure een devaluatie inhoudt van de universitaire diploma's van licentiaat in de rechten en licentiaat in het notariaat, alsook van de stages die de kandidaten doorlopen, meestal een jaar aan de balie en daarna drie jaar in een notariskantoor”(68).

De Belgische wetgever heeft de onredelijkheid van zijn systeem in enige mate zelf aangevoeld. In de memorie van toelichting stelt men zelfs dat het examen voor de benoemingscommissie, in tegenspraak met de termen van de wet zelf, eigenlijk geen „examen” zou zijn: „De bekwaamheidsproef is echter geen examen: het komt er niet op aan de theoretische kennis van de kandidaten te onderzoeken. Deze kennis blijkt uit het behalen van het diploma van licentiaat in het notariaat. De proef slaat op de bekwaamheid van de stagiair om in een bepaalde praktische aangelegenheid goede raad te geven, alsmede op zijn voeling voor de ethische problemen die de uitoefening van het notaris-

---

(67) Cf. *infra*, nr. 37.

(68) A. MICHIELSENS, *De Nieuwe Notariswet*, Antwerpen, Kluwer, 1999, 290.

ambt betreffen(69)”. Zo had het horen te zijn doch zo kan het moeilijk waargemaakt worden in de praktijk omwille van het grote aantal *examinandi*, de strikte *numerus clausus* en het vergelijkend karakter van dit examen.

Het systeem in Nederland vertoont enige analogie met het Belgische doch is evenwichtiger uitgebouwd. Om in aanmerking te komen in Nederland voor een benoeming tot notaris of voor een notariële waarneming, moet de betrokkene in principe houder zijn van een universitair rechtsdiploma behaald in de bijzondere studierichting notarieel recht(70). Er wordt nadien tijdens de stage een beroepsopleiding verzorgd, aan het eind waarvan een examen wordt afgenomen. De stage duurt zes jaren en de opleiding duurt ten hoogste drie jaren(71).

De beroepsopleiding wordt verzorgd door een samenwerkingsverband tussen de Koninklijke Notariële Beroepsorganisatie en de universiteiten die een notariële opleiding hebben. Een commissie van toezicht heeft tot taak toezicht te houden op de opleiding voor kandidaat-notarissen en op het examen. Deze commissie bestaat uit vijf leden. Drie leden, waaronder de voorzitter, worden benoemd door de minister van justitie, de andere leden door de Koninklijke Notariële Beroepsorganisatie(72).

Het examen in Nederland is een examen zonder *numerus clausus*. Het gaat gepaard met een bijhorende opleiding en structuur.

(b) De rangschikking

32. Een gefundeerde rangschikking van de kandidaten is naar mijn oordeel moeilijk uit te werken. Veel licentiaten zijn mij bekend: zij vormen algemeen een groep van flinke juristen die zich met belangstelling engageren in de notariële praktijk en die zich bijscholen op studiedagen, postuniversitaire vormingsdagen, enz. Een rangschikking van deze kandidaten, die algemeen gesproken goed zijn, en in de eerste jaren zeer talrijk zullen zijn, zal m.i. slechts mogelijk zijn op grond van zogenaamde „selectievragen”. Dergelijke werkwijze strookt dan weer niet met de letter van de wet die de benoemingcom-

---

(69) Memorie van toelichting, Wetsontwerp tot wijziging van de Wet van 25 Ventôse jaar XI, tot regeling van het notarisambt (nr. 1432/1), *Parl. St.* Kamer, nr. 1432/1 97/98, 1433/1 97/98, gew. zit. 20 februari 1998, p. 49.

(70) Art. 1, lid 1, b; Art. 6, lid 2, a en lid 3 Wet op het Notarisambt.

(71) Art. 33, lid 1 Wet op het Notarisambt.

(72) Art. 34 Wet op het Notarisambt.

missie slechts opdracht geeft te peilen naar de „noodzakelijke kennis”(73).

In dit verband moge ik de bedenking aanhalen van een lid van de Senaat dat bij de bespreking van het ontwerp de volgende opmerking maakte, die tot nadenken stemt: „Spreker beschouwt het examen veeleer als een loterij. Hij acht het niet normaal dat, wanneer er op de 1000 kandidaten slechts 115 voor de benoeming tot kandidaat-notaris in aanmerking komen, de rest als onbekwaam wordt beschouwd”(74).

33. Is deze rangschikking een kwaliteitswaarborg voor de toekomstige notarissen of geassocieerden?

De notariële medewerkers die een plaats als kandidaat-notaris ambiëren, worden periodiek geëvalueerd. Zij zullen zich inzetten om hun kennis bij te werken en op niveau te houden. Eens zij tot kandidaat-notaris benoemd zijn, worden toezicht en evaluatie in zekere mate door de wet voor overbodig gehouden.

Met het oog op een optimale kwaliteitswaarborg is het niet aangewezen van de kandidaten te beoordelen en te rangschikken bij de aanvang van hun loopbaan. Het kan jaren duren vooraleer een kandidaat-notaris de gelegenheid krijgt om benoemd te worden tot notaris-titularis of om zich te associëren. Quid, wanneer hij zich tussentijds niet heeft bijgeschoold? Een beoordeling is efficiënter wanneer zij gebeurt in functie van een bepaalde vacature dus kort voor een bepaalde benoeming of aanstelling.

De benoemingscommissie komt ook niet tussen bij een aanstelling tot geassocieerd-notaris of tot notaris-plaatsvervanger om na te gaan of de kandidaat zich sinds zijn benoeming tot kandidaat-notaris — die jaren voordien plaatsgehad kan hebben — voldoende heeft ingezet en bijgeschoold. De benoemingscommissie komt alleen tussen voor de benoeming tot kandidaat-notaris en wanneer een kandidaat-notaris postuleert voor het ambt van notaris-titularis. Met het oog op een goede kwaliteitswaarborg lijkt mij enig toezicht vanwege de benoemingscommissie ook in de andere gevallen nuttig. Geen nieuw examen, wel een kwaliteitscontrole.

---

(73) Art. 39, § 2, lid 2 Organieke Wet Notariaat.

(74) *Parl. St.* Senaat, nr. 1276/3, p. 50-58, opgenomen in A. MICHIELENS, *o.c.*, 291.

34. Elk van de twee benoemingscommissies die de examens moet afnemen en de rangschikking van de kandidaten moet doorvoeren bestaat uit acht leden, met name:

- drie notarissen, waarvan er één minder dan vijf jaar benoemd is, uit drie verschillende genootschappen;
- één geassocieerd notaris die geen titularis is;
- één magistraat in functie gekozen uit de zittende magistraten van de hoven en rechtbanken en de magistraten bij het openbaar ministerie;
- een docent of een hoogleraar in de rechten aan een faculteit voor rechtsgeleerdheid van een Belgische universiteit, die geen notaris, kandidaat-notaris of geassocieerd notaris is;
- twee externe leden met een voor de opdracht relevante beroepservaring(75).

Is de samenstelling van dit orgaan dat als finale jury moet optreden voor een rangschikking die determinerend is voor de verdere toekomst van de kandidaten ideaal? Was de wetgever er zich voldoende van bewust hoe moeilijk het is te examineren en te evalueren, en hoeveel tijd dit vergt vooral wanneer het mondelinge examens betreft en er in de eerste jaren telkens meerdere honderden kandidaten aan de examens zullen deelnemen? De leden van de benoemingscommissies hebben elders een voltijdse betrekking en moeten daarenboven, be-nevens het afnemen van de examens, nog andere belangrijke opdrach-ten behartigen die hen door de nieuwe Organieke Wet Notariaat zijn toevertrouwd.

Ware het niet beter aangewezen de benoemingscommissie te belasten met het „toezicht” over deze examens en de uitwerking daarvan aan een instelling toe te vertrouwen waarin professionelen een groter aandeel zouden hebben, bijvoorbeeld een commissie samengesteld uit professoren én notarissen, eventueel onder het voorzitterschap van een magistraat. In Nederland fungeert de Commissie voor toezicht op die wijze: zij heeft er tot taak: „toezicht te houden op de opleiding voor de kandidaat-notarissen en op het examen”(76).

Dergelijke structuur zou ook beter aansluiten bij de andere taken van de benoemingscommissie zoals het rangschikken van de kandidaten met het oog op een benoeming tot notaris-titularis; het kennis nemen

---

(75) Art. 38, § 4 Organieke Wet Notariaat.

(76) Art. 34, 1 Wet op het Notarisambt.

van klachten; het uitbrengen van voorstellen over aangelegenheden betreffende de algemene werking van het notariaat enz.(77).

(c) De *numerus clausus*

35. Een selecte groep van kandidaat-notarissen vormt de wervingsreserve waaruit de notarissen-titularis, geassocieerden en plaatsvervangers gerekruteerd zullen worden. Deze selecte groep heeft, inachtgenomen de *numerus clausus* behoorlijke toekomstperspectieven en kan zich ten volle inzetten voor het verder bijwerken van kennis en ervaring.

Het aantal plaatsen van kandidaat-notaris wordt, zoals reeds gezegd, jaarlijks vastgesteld door de Koning. Met het oog op de vaststelling van het contingent zal de Koning rekening houden met de verwachte vraag naar notarissen-titularis, naar geassocieerden, met de laureaten van vroegere sessies die nog niet benoemd werden enz. Het aantal mag, zoals reeds aangehaald, na de bijzondere overgangsbepalingen niet meer bedragen dan 60 per jaar(78).

Het aantal kantoren dat in de loop van de komende jaren vacant zal komen, kan vrij nauwkeurig geraamd worden aan de hand van de notarissen die de leeftijdsgrens bereiken, statistieken van overlijdens enz. Wij dienen evenwel op te merken dat de leeftijd van de Belgische notarissen gemiddeld vrij jong is en dat er periodes te verwachten zijn met weinig vacatures(79).

De vraag naar associaties — een andere basis waarop de begroting van het contingent moet steunen — is in de beginfase een onbekende factor. Zullen de notarissen zich frequent gaan associëren met kandidaat-notarissen of zullen zij er niet eerder de voorkeur aan geven zich te associëren met notarissen-titularis? Er zijn in België veel notariaten die geen voldoende financiële draagkracht hebben voor een associatie met een kandidaat-notaris(80). Zoals reeds aangestipt heeft de wetge-

---

(77) *Cf. infra*, nr. 79.

(78) Art. 35, § 2, lid 1 Organieke Wet Notariaat, *cf. supra*, nr. 20.

(79) Ongeveer een vierde van de Belgische notarissen in functie is thans jonger dan 40 jaar en 418 notarissen hebben een leeftijd tussen 40 en 50 jaar. Dit wil zeggen dat ongeveer drie/vijfden van de Belgische notarissen thans nog een verwachte loopbaan hebben van minstens 17 jaar (verschil tussen 50 jaar en de maximum leeftijd van 67 jaar). In de loop van de komende 17 jaar zijn er 513 vacatures te verwachten ingevolge het bereiken van de maximum leeftijd d.w.z. een gemiddelde van 30 vacatures per jaar. Deze vacatures ingevolge het bereiken van de leeftijdsgrens dienen nog te worden vermeerderd met de vacatures ingevolge vrijwillig ontslag, overlijden of afzetting.

(80) *Cf. infra*, nr. 66.

ver ook niet de optimale regeling uitgezet om de associatie met kandidaat-notarissen vlot op gang te brengen(81).

Het zal voor de Koning een delicate taak zijn om dit contingent jaarlijks op een evenwichtige wijze te bepalen. Men mag de wervingsreserve niet te hoog opdrijven omdat dit de toekomstverwachtingen van de laureaten van vroegere sessies te veel in het gedrang zou kunnen brengen. Anderzijds mag de wervingsreserve die de kandidaat-notarissen uitmaken ook niet te veel beschermd worden en evolueren tot een geprivilegieerde groep. Dan zou deze nieuwe regeling voor gevolg hebben dat de spanningen die in het verleden heersten rond de benoeming tot notaris-titularis zich gaan verleggen naar de benoeming tot kandidaat-notaris.

36. Deze *numerus clausus* is ongetwijfeld gunstig voor hen die tot de selecte wervingsreserve van de kandidaat-notarissen behoren. Voor notariële medewerkers die dit geluk niet hebben en, wanneer het systeem wordt toegepast zoals het voorzien is, zal deze groep waarschijnlijk de meerderheid van de medewerkers uitmaken is het systeem frustrerend.

Er bestaat ook de vrees dat dit systeem de belangstelling bij de rechtstudenten zal doen afnemen om de notariële richting te kiezen. Wij zien nu al een duidelijke vermindering van het aantal notariaatstudenten aan onze universiteiten. Hoe kan het anders: vijf jaar rechten, een jaar notariaat, drie jaren stage en dan nog een examen waarbij men het risico loopt niet gunstig gerangschikt te worden! Goede studenten hebben thans andere en betere mogelijkheden met minder risico's. Het afnemen van een belangstelling voor de notariële richting bij de studenten kan mettertijd de ontwikkeling van het notariaat ongunstig beïnvloeden.

(d) Een andere oplossing?

37. Ik had veeleer de voorkeur gegeven aan een regeling die meer in de lijn ligt van de vroegere gang van zaken in België, met dien verstande dat de bevoorrechte familiale opvolging aan banden gelegd zou worden.

Ik zou het houden bij één examen en geef de voorkeur aan het universitair examen veeleer dan aan een examen tijdens de stage

---

(81) Een associatie moet een wordingsproces doormaken en daarom had de wetgever goede kansen moeten geven aan notariële medewerkers met anciënniteit, wat niet het geval is. (*cf. supra*, nr. 29).

met simultane opleiding zoals dit in Nederland het geval is. Een universitaire opleiding vóór de aanvang van de stage biedt het voordeel dat de betrokkenen, ingeschakeld als medewerker in het notariaat, van bij de aanvang een betere kijk hebben op de toepassing van het recht⁽⁸²⁾. Ik zou ook, zoals in Nederland, iedereen de gelegenheid laten kandidaat-notaris te worden en het contingent niet beperken. Met het oog op de goede kwaliteit van de benoemden, zou ik de studies van licentiaat in het notariaat wat uitbreiden en de stage op vijf jaar brengen in plaats van drie jaar.

Ik denk dat wij in België in de toekomst naar een uitbreiding moeten gaan van de universitaire studies in het notariaat. De materies die rechtstreeks betrekking hebben op de notariële praktijk worden met de dag uitgebreider en complexer. Daarenboven is de leerstof die de studenten in de voorgaande vijf jaren hebben gestudeerd, wanneer zij licentiaat in het notariaat worden, niet zelden op vele punten ook gewijzigd. Een notaris moet over meer parate juridische kennis beschikken dan een advocaat of magistraat. Een extra studiejaar zou de kandidaten een bredere basis geven voor de toekomst. Een supplementair studiejaar betekent niet noodzakelijk dat een extra jaar aan het curriculum zou worden toegevoegd beter ware m.i. dat de derde licentie rechten, die aan de studenten een ruime waaier van keuzemogelijkheden biedt, ook een optie „notarieel recht” zou invoeren.

Voor wat de stage betreft, acht ik de termijn van drie jaar, zoals de nieuwe wet dit voorziet, ondermaats temeer omdat een derde daarvan, namelijk een jaar, mag plaatshebben aan de balie, in een buitenlands notariaat, een hypotheekkantoor enz. Deze extra notariële gelegenheden zijn ongetwijfeld verrijkend, doch daar leert men de notariële praktijk niet. De nieuwe Nederlandse Notariswet voorziet dat een kandidaat-notaris, alvorens tot notaris te kunnen benoemd worden, een stage van tenminste zes jaren moet doorlopen hebben in notaris-kantoren in Nederland.

In het licht van voorgaand voorstel zou de benoemingscommissie in haar huidige vorm blijven bestaan en dezelfde taken vervullen als haar thans door de wet worden toevertrouwd met dien verstande dat er geen examen en rangschikking meer zouden zijn voor de kandidaat-notarissen.

De benoemingscommissie zou een reeks van objectieve criteria moeten uitwerken die als leidraad moet dienen bij het voordragen van kandidaten wanneer zich een vacature voordoet van notaris-titularis.

---

(82) Cf. *infra*, nr. 42.

Er zijn inderdaad andere criteria dan een examen die kunnen leiden tot een objectieve benoemingsregeling, bijvoorbeeld: het aantal jaren dienst in het notariaat (tot een bepaalde leeftijd), gelijkaardigheid van het vacante kantoor met het kantoor waar de kandidaat medewerker was, sociaal engagement, wetenschappelijke prestaties, toegevoegde relevante diploma's, gunstige rangschikking bij behaalde diploma's enz.

B. EEN TRADITIE EN EEN OPEN SYSTEEM IN NEDERLAND

1. *Enkele feitelijke gegevens*

38. Het aantal notarissen is naar rato van de bevolking in Nederland lager dan in België. Thans zijn er in Nederland 1380 notarissen voor een bevolking van ongeveer 16.000.000 inwoners, dit wil zeggen één notaris voor ongeveer 11.600 inwoners. In België bedraagt het aantal notarissen thans 1227 voor een bevolking van ongeveer 10.240.000 inwoners, hetzij één notaris voor 8.360 inwoners. Het gemiddeld aantal akten per notaris situeert zich in Nederland in de loop van de laatste jaren tussen de 1250 en de 1350 per notaris, wijl dit in België gemiddeld slechts 648 akten per notaris bedraagt(83). De notariaten zijn gemiddeld in België dus kleinschaliger dan in Nederland(84). Dit heeft ongetwijfeld een invloed op de ontwikkeling in onze beide landen van de associaties tussen notarissen en kandidaat-notarissen.

2. *De vroegere regeling*

Het statuut in Nederland van de kandidaat-notaris is nauw verbonden met de invoering en de ontwikkeling van het begrip „waarneming” of „plaatsvervanging”. Gezien het kleinere aantal notarissen in Nederland bestond er een sterkere behoefte aan plaatsvervangende in geval van verlof, ziekte of overlijden dan in België. In België kon een kantoor vlotter tijdelijk waargenomen worden door een notaris-collega. De nood om op een permanente basis medewerkers in te schakelen in de ambtsuitoefening was en is in België minder groot.

---

(83) Het aantal akten door de Belgische notarissen verleden in de laatste jaren beloopt in totaal: in 1996: 711.739; in 1997: 754.206; in 1998: 732.330; in 1999: 793.778 (cijfers medegedeeld door het Ministerie van Financiën).

(84) *Cf. infra*, nr. 66.

39. De wijzigingswet van 1904 heeft aan de Nederlandse Notariswet van 1842 een nieuw hoofdstuk II A toegevoegd met als titel „Van de kandidaat-notarissen en de plaatsvervanging”(85). Kandidaat-notaris was toen diegene die met goed gevolg het bij de wet voorgeschreven examen had afgelegd(86). Wanneer de betrokkene, in het examen geslaagd zijnde en dus kandidaat-notaris, een werktijd had volbracht van drie jaren op één of meer notariskantoren, was hij bevoegd om te solliciteren naar een benoeming tot notaris of kon hij zich beschikbaar stellen voor de tijdelijke waarneming van een notariskantoor(87).

De voorzitter van de kamer van toezicht kon in aansluiting met de wijzigingswet van 1904 een notaris of een kandidaat-notaris als plaatsvervanger aanwijzen in diverse gevallen zoals bij ontslag of overlijden van een notaris(88), bij schorsing of afzetting(89), ziekte(90), afwezigheid(91), zelfs in geval van verlof(92). Artikel 5 van de Notariswet (1904) bepaalde immers dat de notaris die zich langer dan veertien dagen van zijn standplaats wilde verwijderen, daartoe een verlof nodig had van de voorzitter van de kamer van toezicht, onder wiens ressort zijn standplaats viel. Indien de notaris zich zonder bekomen verlof langer dan veertien dagen van zijn standplaats verwijderde of de verloftijd overschreed was hij strafbaar, in bepaalde gevallen zelfs met ontzetting uit zijn ambt(93). Bij het verlenen van het verlof werd door de voorzitter van de kamer van toezicht hetzij een notaris, hetzij een kandidaat-notaris als plaatsvervanger aangewezen(94).

In 1959 werd het bijzonder examen dat vereist werd om kandidaat-notaris te worden, vervangen door een academische studie die via de notariële studierichting aan de rechtsfaculteiten tot twee academische titels voerde, meester in de rechten en kandidaat-notaris, die gelijktijdig werden verkregen(95). De stage die daarbij aansluitend moest gevolgd worden, bleef drie jaar zoals voorheen. *De facto* waren tot

---

(85) SPENGER en VAN EYK, *o.c.*, 167 e.v.

(86) Art. 20a Wet op het Notarisambt (1904).

(87) Art. 20d Wet op het Notarisambt (1904).

(88) Art. 63 Wet op het Notarisambt (1904).

(89) Art. 63 Wet op het Notarisambt (1904).

(90) Art. 53 Wet op het Notarisambt (1904).

(91) Art. 63 Wet op het Notarisambt (1904).

(92) Art. 5 Wet op het Notarisambt (1904).

(93) Art. 5, lid 4 Wet op het Notarisambt (1904).

(94) Art. 5, lid 7 Wet op het Notarisambt (1904).

(95) E. LUYTEN, „De nieuwe Notariswet in Nederland; een opzienbarend stuk”, *T.P.R.* 1998, 1333, 1334.

voor de wet van 1999 de vereisten om voor een notariële benoeming in aanmerking te komen in Nederland en in België vrij gelijklopend: een bijzondere notariële vorming aan een universiteit en drie jaren stage. De titel van kandidaat-notaris kwam in Nederland aan de betrokkene toe vanaf het ogenblik dat hij in het examen was geslaagd en vooraleer hij de stage had aangevangen of beëindigd wijl in België deze titel alleen gebruikelijk werd aangewend nadat de betrokkene er zijn diploma van licentiaat in het notariaat had behaald én zijn drie jaren stage achter de rug had.

Het grote verschil tussen België en Nederland bestond erin dat in Nederland de waarneming of de plaatsvervanging op een vlotte wijze sinds 1904 door kandidaat-notarissen kon behartigd worden en deze regeling tot in 1999 in België omzeggens onbekend was.

3. De nieuwe regeling

40. De nieuwe Nederlandse Notariswet heeft het vroegere systeem vrij uitvoerig gewijzigd. Wij behandelen achtereenvolgens:

- een aanpassing van de titel van kandidaat-notaris;
- een uitbreiding van de opleiding;
- nieuwe voorwaarden voor benoeming tot notaris of tot aanstelling als waarnemer;
- een precieze omschrijving van de stagetermijn

(a) Een aanpassing van de titel

41. Vóór de nieuwe wet mocht iedereen die houder was van een universitair einddiploma in de rechten met de bijzondere opleiding in het notarieel recht zich kandidaat-notaris noemen. De nieuwe wet vertrekt van hetzelfde beginsel doch voegt er een nieuwe voorwaarde aan toe: de betrokkene moet om zich kandidaat-notaris te noemen tevens notarieel werk verrichten in een notariskantoor. Het volstaat van een genoemd universitair rechtsdiploma te bezitten en notarieel werk te verrichten⁽⁹⁶⁾. In die zin is de benaming „kandidaat-notaris” in Nederland anders dan in België: de betrokkene die niet aan de benoemingsvereisten voldoet en die zich nog geen kandidaat kan stellen voor een benoeming tot notaris of voor een aanstelling tot waarnemend notaris wordt er kandidaat-notaris genoemd hoewel hij veeleer een assistent-notaris is.

---

(96) Zie o.m.: V. MEIJERS, „De kandidaat-notaris onder de nieuwe Notariswet”, *W.P.N.R.* 1999, nr. 6363, p. 503-507.

(b) Een uitbreiding van de opleiding

42. Na de universitaire opleiding wordt, zoals reeds gezegd(97), voor de stagiairs een opleiding georganiseerd gedurende de stage. De opleiding duurt ten hoogste drie jaren en neemt ten minste twee maal per jaar een aanvang. Aan het einde daarvan wordt een examen afgenomen.

(c) Nieuwe vereisten voor een benoeming tot notaris

43. Om tot notaris benoemd te worden moet de kandidaat-notaris, naast de Nederlandse nationaliteit en het rechtsdiploma:

- een stage hebben gedaan van ten minste zes jaren op één of meer notariskantoren in Nederland(98);
- de opleiding hebben gevolgd die wordt verzorgd door de Koninklijke Notariële Beroepsorganisatie aan het eind waarvan een examen wordt afgenomen. Het examen dient met goed gevolg te zijn afgelegd(99);
- notariële werkzaamheden hebben verricht als kandidaat-notaris gedurende een periode van twee jaren binnen de drie jaren voorafgaande aan zijn verzoek tot benoeming(100).

Er zijn daarnaast nog andere vereisten o.m. het ondernemingsplan dat later wordt besproken.

Er zijn thans in Nederland ongeveer 2074 afgestudeerde juristen die werkzaam zijn in het notariaat en die de titel van kandidaat-notaris mogen voeren. Van dit aantal zijn er op dit ogenblik slechts 767 die hun zes jaren stage hebben beëindigd en die dus in aanmerking komen voor een benoeming. Het aantal kandidaat-notarissen dat minder dan zes jaar werkzaam is in de notariële kantoren en nog notarieel stagiair is, bedraagt in Nederland thans ongeveer 1307(101).

In België zijn er op dit ogenblik tussen de 900 en 1000 licentiaten-notariaat die hun stage beëindigd hebben en die, vóór de nieuwe wet, in aanmerking kwamen voor een benoeming. Dit aantal is in België groter dan in Nederland o.m. omdat de stage in België slechts 3 jaren bedraagt in plaats van zes jaren. Het aantal notariële medewerkers dat vóór de nieuwe wet benoembaar was tot notaris in België, was dus in

---

(97) Cf. *supra*, nr. 31.

(98) Art. 31, 1 Wet op het Notarisambt (1999).

(99) Art. 6, 2, b, 2° en Art. 33 Wet op het Notarisambt (1999).

(100) Art. 6, 2, b, 3° Wet op het Notarisambt (1999).

(101) Cijfers medegedeeld door KNB.

absolute cijfers groter dan in Nederland. In België: 900 à 1000 kandidaten voor 1227 notariaten en in Nederland: 767 kandidaten tegenover 1380 notarissen-titularis. Het nieuwe systeem van benoeming tot kandidaat-notaris en de strenge *numerus clausus* van de kandidaat-notarissen zal in België in de nabije toekomst deze verhouding radicaal omkeren.

44. Zoals reeds aangehaald, kan de kandidaat-notaris in Nederland ook aangeduid worden als waarnemend notaris in de gevallen die het nieuw artikel 28 van de Notariswet voorziet, namelijk:

- in geval van afwezigheid of verhindering van de notaris;
- wanneer de notaris niet in staat is zijn ambt uit te oefenen wegens ziekte;
- in geval van schorsing in de uitoefening van zijn ambt;
- in geval van ontslag;
- in geval van overlijden.

Om te kunnen worden aangeduid als waarnemer moet de kandidaat-notaris aan dezelfde vereisten voldoen als voor een benoeming tot notaris. Uitzondering wordt gemaakt met betrekking tot de duurtijd van de stage die van zes jaren op drie jaren wordt gebracht wanneer het een waarneming betreft in de gevallen hierboven aangehaald onder a) en b). Voor de gevallen van waarneming onder c) d) en e) worden zes stagejaren vereist(102).

Om in aanmerking te komen voor een benoeming tot notaris of waarnemer, moet de betrokkene een bepaalde tijd vóór zijn sollicitatie in een notariaat hebben gewerkt(103) — een goede maatregel om te voorkomen dat gegadigden die uit het notariaat zijn gestapt nadien terugkeren wijl zij ondertussen hun wetenschap ten dele hebben verloren.

(d) Een strikte berekening van de stagetermijn

45. De Belgische wet voorziet dat om een stagecertificaat te bekomen de betrokkene „als voornaamste activiteit een stage moet hebben verricht van ten minste drie jaren”(104). Het begrip „voornaamste activiteit” laat een marge open om ook tijdens de stage een of andere nevenbetrekking uit te oefenen. In Nederland is een nevenbetrekking

---

(102) Art. 29, 1 Wet op het Notarisambt (1999).

(103) *Ibid.*

(104) Art. 36, § 1 Organieke Wet Notariaat.

eveneens toegelaten maar de stage wordt er naar evenredigheid verlengd. Men berekent aan de hand van het aantal uren per week dat de stagiair effectief werkt in het notariaat, ten overstaan van een normale voltijdse bedrijvigheid, hoeveel dagen of jaren er aan de stage moeten toegevoegd worden(105).

III. De notaris-ambtenaar

46. Er bestaan zoals gezegd in België drie types van notarissen-ambtenaar: de notaris-titularis, de geassocieerde notaris en de notaris-plaatsvervanger.

A. DE NOTARIS-TITULARIS

1. In België: een ongewijzigd statuut en een *numerus clausus*

De notaris-titularis stemt overeen met de notaris zoals die bestond vóór de nieuwe wet. Hij wordt benoemd door de Koning, die hem een vaste standplaats aanwijst. Hij wordt beschermd door een *numerus clausus*. Hij beslist soeverein of hij zijn ambt alleen of in associatie zal uitoefenen en in persoonlijke naam of in vennootschapsvorm. De benoeming tot notaris-titularis gebeurt in België in principe wanneer een betrekking van notaris-titularis vacant wordt ingevolge het bereiken van de leeftijdsgrens, het overlijden, het ontslag of de afzetting van deze notaris-titularis.

Om te kunnen solliciteren voor een benoeming van notaris-titularis moet men voorkomen op het tableau van de kandidaat-notarissen. De sollicitanten worden opnieuw beoordeeld en gerangschikt door de benoemingscommissie. Er wordt alsdan geen examen meer afgenomen doch de benoemingscommissie hoort de kandidaten en maakt vervolgens een rangschikking op van de drie meest geschikte kandidaten(106). De rangschikking gebeurt op grond van de criteria die betrekking hebben op de bekwaamheid en de geschiktheid van de kandidaten voor het uitoefenen van het ambt van notaris. Zoals voor de benoeming tot kandidaat-notaris worden eveneens de adviezen in aanmerking genomen van de Procureur des Konings en van het adviescomité van notarissen van de provincie waar de kandidaat zijn

---

(105) Art. 31, 1 Wet op het Notarisambt.

(106) Art. 43 en 44 Organieke Wet Notariaat.

beroepsactiviteit in het notariaat uitoefent of het laatst heeft uitgeoefend. Van de rangschikking van de drie kandidaten wordt een gemotiveerd proces-verbaal opgemaakt dat wordt toegezonden aan de minister van justitie. De Koning benoemt de notaris op voordracht van de minister van justitie die kan kiezen tussen de drie gunstig gerangschikte kandidaten(107).

47. Aan de *numerus clausus*, de bevoegdheden van de notaris enz werden door de nieuwe wet geen substantiële wijzigingen aangebracht behoudens onder meer de invoering van een leeftijdsgrens. Artikel 2 van de Wet van Ventôse bepaalde dat de notaris benoemd was voor het leven. Het vernieuwde artikel 2 voorziet dat de notaris aangesteld wordt tot de leeftijd van zeventenzestig jaar. Een jaar voor het bereiken van deze leeftijdsgrens, wordt hij als ontslagnemend beschouwd zodat een aanvang genomen kan worden met de procedure om te voorzien in zijn vervanging.

Het invoeren van een leeftijdsgrens is een evidente regel. De wet voorziet enkele aangepaste overgangsmaatregelen in het voordeel van de notarissen die bij het van kracht worden van de wet dicht bij de leeftijdsgrens komen en ook voor de notarissen die op latere leeftijd benoemd werden. Notarissen die bij de inwerkingtreding van deze wet de leeftijd van vierenzestig jaar hebben bereikt, kunnen hun ambt gedurende drie jaar na deze inwerkingtreding blijven uitoefenen. Bovendien kunnen de notarissen die benoemd zijn vóór de inwerkingtreding van de nieuwe wet en die op de leeftijd van 67 jaar het ambt nog niet gedurende 30 jaar in totaal vervullen, hun activiteit blijven uitoefenen totdat ze het ambt 30 jaar bekleden(108).

Voor bepaalde notarissen die dicht bij de leeftijdsgrens zitten vooral wanneer zij niet kunnen genieten van de overgangsmaatregelen komt de nieuwe regeling soms hard aan. Zij hebben gerekend op een langere beroepsloopbaan, hebben soms kinderen die in het kantoor werkzaam zijn, hebben soms het kantoor in hun privé woning waar de opvolger recht heeft kantoor te houden gedurende een bepaalde termijn na zijn benoeming. Enkele notarissen die zich geschaad voelen in hun rechten hebben een verzoek ingediend bij het Arbitragehof om de betrokken wetsbepalingen, die zij strijdig achten met de artikels 10 en 11 van de Grondwet, vernietigd te zien.

---

(107) Art. 44, § 3 Organieke Wet Notariaat.

(108) Art. 50 Wet van 4 Mei 1999 tot wijziging van de wet van 25 Ventôse jaar XI op het Notarisambt.

48. De vergoeding door de overnemer te betalen aan de ontslagneme-
nende notaris of zijn erfgenamen werd vroeger vanuit een theoretisch
standpunt voor onwettig gehouden. Zij werd wel in de praktijk alge-
meen toegepast. Zij werd ook door de rechtspraak aanvaard. De
vernieuwde Organieke Wet Notariaat legaliseert deze praktijk en
tarifeert de overnameprijs aan twee en een halve maal het gemiddelde,
geïndexeerde en eventueel gecorrigeerde inkomen over de laatste vijf
jaar van het kantoor — berekeningsformule die reeds vele jaren in de
praktijk werd gevolgd(109). Men maakt niet zelden de bedenking in
België dat deze overnameregeling, inachtgenomen de soms hoge
prijzen, kan drukken op de jong benoemde notarissen. Er zou moeten
gezocht worden naar andere formules zoals bijvoorbeeld een spaar-
verzekering of andere technieken gepaard gaand met een vlotte fiscale
aftrekbaarheid van de premies. Voor de fiscale aftrekbaarheid zou dan
ook in de wet een bijzondere garantie moeten ingebouwd worden
inachtgenomen de frekwente wijzigingen van de fiscale wetten in
België.

49. Artikel 50 van de vernieuwde Organieke Wet Notariaat bepaalt
dat de notaris-titularis zijn ambt alleen of in associatie kan uitoefenen,
en in persoonlijke naam of binnen een professionele vennootschap. De
wet stelt hierbij een einde aan bepaalde twistvragen die in het verleden
bestonden nopens de vraag of een openbaar ambtenaar zijn ambt kan
overdragen aan een rechtspersoon(110).

De notaris die zijn ambt uitoefent binnen een vennootschap, blijft
persoonlijk titularis van het notarisambt. Hij is met de vennootschap
hoofdelijk aansprakelijk voor de beroepsfouten die hij begaat, onver-
minderd het verhaal van de vennootschap op de notaris(111). Een
vennoot mag zijn beroep noch geheel, noch gedeeltelijk buiten de
vennootschap uitoefenen(112).

De vennootschap is een burgerlijke vennootschap die de vorm kan
aannemen van een bij de wet geregelde vennootschap of samenwer-
kingsverband, uitgezonderd de naamloze vennootschap of comman-
ditaire vennootschap(113). Zij moet uitsluitend het uitoefenen van het

---

(109) Art. 55, § 3, a Organieke wet Notariaat.

(110) Zie o.m: C. DE WULF, Over de uitoefening van het notarisambt in een vennootschap.
Bijzonder nummer „De eenmansvennootschap voor notarissen”, *T. Not.* 1992, 83 e.v. Art. 50,
§ 1, a Organieke Wet Notariaat.

(111) Art. 50, § 1, 1, a Organieke Wet Notariaat.

(112) Art. 50, § 1, 1, b, lid 3 Organieke Wet Notariaat.

(113) Art. 50, § 3 Organieke Wet Notariaat.

ambt van notaris, al dan niet in associatie, tot doel hebben(114). De vennootschap mag geen andere goederen bezitten dan lichamelijke en onlichamelijke roerende bestanddelen die verband houden met de organisatie van het kantoor(115). Onroerende goederen worden uitgesloten, onder meer om de financiële implicaties bij een associatie zoveel mogelijk te beperken. De vennootschap int de lonen die verband houden met de ambtsuitoefening.

De statuten van de vennootschap moeten goedgekeurd worden door de kamer van notarissen. Deze onderzoekt de contracten op hun wettelijkheid en verenigbaarheid met de regels van de deontologie(116). De overdracht van aandelen onder levenden of overgang ervan na overlijden is slechts toegelaten aan een vennoot, de opvolger van de vennoot of een nieuwe vennoot(117).

De vennootschap kan worden ontbonden door beslissing bij eenparigheid van de vennoten die daartoe een verzoek richten aan de minister van justitie. De notaris-titularis blijft in dit geval zijn ambt uitoefenen ten individuen titel(118). De vennootschap kan ook ontbonden worden als daartoe gegronde redenen bestaan of als het openbaar belang dit vereist bij beslissing van de burgerlijke rechtbank op verzoek van een of meer vennoten, van de Procureur des Konings, of van de betrokken kamer van notarissen(119).

2. In Nederland: een nationale bevoegdheid en vrije marktelementen

(a) Een nationale bevoegdheid

50. Artikel 13 van de nieuwe Nederlandse Notariswet bepaalt dat de notaris zijn ambt kan uitoefenen op het gehele grondgebied van Nederland. Men heeft in Nederland dus de arrondissementele bevoegdheid vervangen door de nationale bevoegdheid.

De Belgische wetgever heeft de arrondissementele bevoegdheid in principe behouden, met dien verstande dat in uitzonderlijke gevallen ook een nationale bevoegdheid werd ingevoerd, namelijk: „in de gevallen dat de partijen enkel door persoonlijke verschijning kunnen optreden in de akte en zij in de akte de verklaring afleggen dat zij

---

(114) Art. 50, § 1, c Organieke Wet Notariaat.

(115) Art. 50, § 1, c en 55, § 1, a, lid 1 Organieke Wet Notariaat.

(116) Art. 50, § 4, lid 2 Organieke Wet Notariaat.

(117) Art. 51, § 3 Organieke Wet Notariaat.

(118) Art. 53, § 4, a Organieke Wet Notariaat.

(119) Art. 53, § 4, b Organieke Wet Notariaat.

fysiek niet in staat zijn zich te verplaatsen naar het kantoor van de instrumenterende notaris”(120).

Bij de voorbereiding van de nieuwe wet zijn er in België ook stemmen opgegaan om, zoals in Nederland, de territoriale bevoegdheid te verruimen. Dergelijke wijziging ligt in België moeilijker ingevolge de taalgrenzen. De notaris moet de taal kennen van zijn vestiging; hij kan slechts benoemd worden in het gebied met dezelfde voertaal als die waarin hij zijn licentiaatsdiploma in het notariaat behaald heeft, of moet geslaagd zijn in een bijzonder taalexamen. Deze nuttige regel stond de invoering van een algemene nationale bevoegdheid in de weg. Ook een bevoegdheid voor de gehele taalregio was moeilijk te realiseren omdat men niet goed wist hoe de bevoegdheid af te bakenen voor de notarissen gevestigd in het Brussels gewest. Men heeft het dan maar bij de arrondissementele bevoegdheid gehouden. Ik acht dit een goede regeling: een bepaalde territoriale afbakening hoort als complement bij een vaste standplaats en een evenredige spreiding van de notariskantoren.

(b) Vrije marktelementen

51. De nieuwe Nederlandse Notariswet heeft enkele vrije marktelementen toegevoegd aan de organisatie van het notarisambt, onder meer:

- een recht van vrije vestiging;
- een vlotte mogelijkheid tot wijziging van de plaats van vestiging;
- vrijheid in verband met het tarief(121).

Het betreft hier belangwekkende vernieuwingen.

i) Het recht van vrije vestiging

52. Een benoeming tot notaris is in Nederland niet langer afhankelijk van het vacant worden van een bestaand kantoor ingevolge ontslag, overlijden of afzetting van de titularis of ingevolge een nieuwe creatie in functie van de aangroei van de bevolking of andere criteria. De *numerus clausus* werd in Nederland opgeheven en een benoeming tot notaris is er in grote mate afhankelijk van de mogelijke rentabiliteit van de onderneming.

---

(120) Art. 5, § 2 Organieke Wet Notariaat.

(121) Zie o.m.: A. RIETER, „Vrije marktelementen in de nieuwe wet”, *W.P.N.R.* 1999, nr. 6363, p. 513-520.

Iedere kandidaat-notaris die voldoet aan de vereisten om tot notaris benoemd te worden, kan bij de minister van justitie een verzoek indienen om benoemd te worden tot notaris met opgave van de gemeente waarin hij voornemens is zich als notaris te vestigen(122). Bij dit verzoek moet een „ondernemingsplan” gevoegd worden. Uit dit ondernemingsplan moet duidelijk blijken dat: a) de verzoeker over voldoende financiële middelen beschikt om een kantoor te houden dat in overeenstemming is met de eisen van het ambt en b) dat op redelijke gronden mag worden verwacht dat na drie jaren de praktijk kostendekkend kan worden uitgeoefend(123). Over dit ondernemingsplan wordt advies uitgebracht door een Commissie van deskundigen waarvan de leden door de minister van justitie worden benoemd(124). De Commissie is bevoegd in verband met het onderzoek van het ondernemingsplan inlichtingen in te winnen bij de KNB en het Bureau(125). Het advies wordt als bijlage bij het ondernemingsplan gevoegd(126). Een benoeming kan door de minister slechts geweigerd worden indien het ondernemingsplan niet overtuigend is of indien de verzoeker ongunstige antecedenten heeft en er dus een gegronde vrees bestaat dat hij zal handelen in strijd met de voor het notarisambt geldende regels(127). Op het verzoek ingediend door de kandidaat-notaris moet de minister een beslissing nemen binnen vijf maanden na ontvangst ervan(128).

53. Deze nieuwe Nederlandse regeling roept enkele bedenkingen op o.m. in verband met het ondernemingsplan. Dit ondernemingsplan zal naar juistheid opgesteld en geëvalueerd kunnen worden wanneer het een verzoek betreft tot vestiging in aansluiting met een opengevallen kantoor. Op grond van de door de voorganger beoefende activiteit en de activiteit van dichtbij gelegen kantoren, kan de rentabiliteit redelijkerwijze geprojecteerd worden. Wat zal evenwel de waarde zijn van dergelijk ondernemingsplan wanneer het een nieuwe vestiging betreft? Hoe kan men redelijkerwijze voorspellen in welke mate de cliënten van gevestigde kantoren zich zullen verplaatsen?

---

(122) Art. 8, 1 Wet op het Notarisambt.

(123) Art. 7, 1 Wet op het Notarisambt.

(124) Art. 7, 2 Wet op het Notarisambt.

(125) *Ibid.*

(126) *Ibid.*

(127) Art. 8, 3 Wet op het Notarisambt.

(128) Art. 8, 4 Wet op het Notarisambt.

De Nederlandse wetgever lijkt ook vrij minimalistisch wat het tweede criterium betreft waaraan dit ondernemingsplan moet voldoen, namelijk: „dat op redelijke gronden mag worden verwacht dat na drie jaren de praktijk kostendekkend kan worden uitgeoefend”(129). Quid, wanneer het de volgende jaren nog zo blijft? zoals Melis schreef: „Het broodbejag neemt een aanvang en daarmee de devaluatie van het notariaat”(130)

54. Het bestuur van de KNB en de kamers van toezicht van het arrondissement of de arrondissementen waar de verzoeker als kandidaat-notaris werkzaam is of werkzaam is geweest, worden door de minister geïnformeerd omtrent het ingediende verzoek. Zij worden verzocht de minister op de hoogte te brengen van eventuele aan hen bekende feiten of omstandigheden, die naar hun oordeel tot weigering van het verzoek zouden kunnen leiden(131).

De minister mag in principe geen rekening houden met adviezen ingegeven door opportunititsredenen, verstoring van een bestaand evenwicht enz. De criteria van het ondernemingsplan zijn in principe doorslaggevend. Art. 8, 3 stelt in dit verband duidelijk: een benoeming kan uitsluitend worden geweigerd indien aan de vereisten gesteld voor het ondernemingsplan of voor de benoembaarheidvereisten of onverenigbaarheidsbepalingen niet wordt voldaan.

Overgangs- en slotbepalingen van de Notariswet zorgen voor een matiging van nieuwe creaties voor een beperkte periode. Artikel 124 bepaalt: „Tot vier jaren na het tijdstip van in werking treden van deze wet worden jaarlijks niet meer notarissen benoemd dan een aantal dat overeenkomt met een tiende van het aantal notarissen dat op eenendertig december van het voorafgaande jaar in functie was of voor wie een waarnemer was benoemd. Bij algemene maatregel van bestuur kan deze termijn één maal met ten hoogste twee jaren worden verlengd. Onze minister kan voor deze overgangperiode regels vaststellen met betrekking tot het aantal notarissen dat ten hoogste in ieder arrondissement kan worden benoemd”.

---

(129) Art. 7, 1, b Wet op het Notarisambt.

(130) J. MELIS geciteerd door E. LUYTEN, *o.c.*, 1361.

(131) Art. 8, 2 Wet op het Notarisambt.

ii) Vlotte mogelijkheid tot verplaatsing van de vestiging

55. De vrije marktfilosofie komt ook tot uiting in de mogelijkheid die aan de bestaande notarissen geboden wordt om hun plaats van vestiging te wijzigen. De notaris die zich in een andere plaats wenst te vestigen, richt daartoe een verzoek tot de minister van justitie met opgave van de gemeente waar hij voornemens is zich te vestigen. Bij dit verzoek moet, zoals voor een nieuwe vestiging, een ondernemingsplan gevoegd worden samen met het advies van de Commissie van deskundigen(132). De KNB en de kamer van toezicht kunnen eventueel de hen bekende feiten aan de minister mededelen die naar hun oordeel tot weigering van het verzoek kunnen leiden(133).

Het verzoek kan slechts geweigerd worden indien het voorgelegde ondernemingsplan niet voldoet aan de hoger aangehaalde vereisten(134). Er wordt ook hier dus geen rekening gehouden met een evenredige spreiding van de kantoren, de bereikbaarheid van de ambtenaar met het oog op de dienstenverstrekking enz.

De notaris mag met zijn verhuis zijn protocol meevoeren, althans wanneer de nieuwe vestiging binnen het gerechtelijk arrondissement blijft(135). Het lijkt mij onredelijk dat de vroegere cliënteel dan verplicht wordt zich desgevallend te verplaatsen naar de andere kant van het arrondissement voor het verder uitwerken van familieregelingen, consulteren van documenten enz — m.a.w. dat niet een evenredige spreiding van de kantoren en de dienstverlening primeren dan wel de rentabiliteit gesteund op een zogenaamd „ondernemingsplan”.

iii) Een vrije tarifiering

De Nederlandse notaris kan, inachtgenomen een bepaalde overgangsperiode(136), voor de toekomst principieel vrij de vergoeding bepalen voor de door hem gepresteerde diensten. Op deze vrijheid bestaat een uitzondering: bij algemene maatregel van bestuur kan het honorarium toch getarifeerd worden, namelijk: „voor zover zulks kennelijk noodzakelijk is om de continuïteit van een toegankelijke notariële dienstverlening te waarborgen”(137). Dergelijke beperking aan de vrije

---

(132) Art. 10, 2 Wet op het Notarisambt.

(133) Art. 10, 3 Wet op het Notarisambt.

(134) Art. 10, 4 Wet op het Notarisambt.

(135) Art. 10, 6 Wet op het Notarisambt.

(136) Art. 127, 2 Wet op het Notarisambt.

(137) Art. 54, 1 Wet op het Notarisambt.

tarifiering bestaat thans in het voordeel van minder vermogende personen voor familiale akten.

iv) Enkele bedenkingen

57. Volgens bepaalde auteurs zal de introductie van deze vrije marktelementen in de nieuwe Nederlandse Notariswet wel niet zo'n vaart nemen in de praktijk. Men verwacht dat de verzoeken vanwege kandidaat-notarissen voor het oprichten van nieuwe vestigingen niet talrijk zullen zijn. Het opstarten van een nieuw kantoor is inderdaad niet eenvoudig en de solitaire notaris blijkt het in Nederland moeilijk te hebben. „Een alleenwerkende notaris zit al gauw in een isolement. Hij/zij heeft het veel zwaarder dan wie in een associatie werkzaam is. Het hele assortiment bieden — dat moet — is geen sinecure en het is vooral moeilijk om dat tot de pensionering vol te houden. Solitaire kantoren zijn veelal als er niet reeds een goede kandidaat in de wacht staat vlak voor de pensionering niet meer de beste kantoren”(138). De praktijk blijkt inderdaad in die zin te evolueren. Sinds het van kracht worden van de Nieuwe Notariswet dus sinds 1 oktober 1999 tot en met december 2000 werden slechts 13 verzoeken tot een nieuwe vestiging voor een solitair kantoor ingediend. Het aantal verzoeken met het oog op een associatie in het kader van een eerder gevestigd kantoor bedraagt 69. Er werden 3 verzoeken ingediend tot nieuwe vestiging voor solitaire kantoren met het doel na de benoeming onmiddellijk te associëren met een advocatenkantoor. Het aantal verzoeken tot wijziging van een plaats van vestiging belooft gedurende zelfde periode tot 16(139).

Zal de afschaffing van de vaste tarieven en de minimumtarieven de praktijk ingrijpend wijzigen? Bepaalden menen van niet: „Notarissen zijn te verstandig om te gaan stunten met prijzen en daarvoor laagwaardige producten te gaan leveren. Dat zou ook niet in het belang zijn van het publiek, dat immers wel een prijsvergelijking, maar geen prijs/kwaliteitsvergelijking kan maken”(140). Naar mijn oordeel laten mensen zich niet zelden leiden door de prijsvergelijking. In de geest van velen moet de kwaliteit van de notariële akten immers gelijkwaardig zijn bij alle notarissen daar zij moet beantwoorden aan de-

---

(138) A. RIETER, *o.c.*, 515.

(139) Cijfers medegedeeld door de KNB.

(140) A. RIETER, *o.c.*, 520.

zelfde wettelijke normen. Het is niet ondenkbaar dat men in Nederland weldra via Internet op zoek gaat naar de „goedkoopste notaris”.

58. De in Nederland ingevoerde nieuwe regeling is m.i. niet geschikt voor een ideale dienstverlening. Als opsteller van akten en contracten staat de notaris in voor de preventieve justitie. De structuur waarbinnen deze ambtenaar moet functioneren kan niet steunen op de beginselen van vrij ondernemerschap, maar moet door de overheid zelf afgebakend worden. In welke mate kan men de door nieuwe Notariswet gestelde beginselen van de „grootste zorgvuldigheid” verzoenen met een prijzenslag, en in welke mate is „onpartijdigheid” volwaardig verenigbaar met vrije concurrentie. Professor Mr. E.A.A. Luyten stelt in zijn genoemd artikel dat deze nieuwe Nederlandse regeling een breuk betekent met de beginselen van het Latijns notariaat en dat Nederland met de feitelijke afschaffing van de *numerus clausus* op een dwaalweg is beland(141).

Hij citeert in dit verband een Belgisch auteur notaris Eric Deckers, erevoorzitter van de Koninklijke Federatie van Belgische Notarissen die schrijft: „De tolerantiegrens wordt bereikt als het ambt in gevaar komt. Wie steeds meer concurrentie inbouwt, moet weten dat enkel de sterkste, de handigste, „the fittest”, zal overleven, dat de „kleinere”, attente en gewetensvolle notaris, die voor een stuk het profiel bepaalt van dit ambt van vertrouwen, gedoemd zal zijn te verdwijnen. Als de concurrentie dermate wordt opgevoerd dat de continuïteit van het ambt niet meer is verzekerd, dan zit het fout.

Dat de afschaffing van de *numerus clausus* de concurrentiedruk ongewenst sterk zal opdrijven, moet duidelijk zijn. Men kan van de notaris, die vreest voor de overleving van zijn praktijk, niet de rechtlijnigheid vragen die past bij de onafhankelijke en onpartijdige ambtsbediening en niet de dienstbaarheid en beschikbaarheid, die passen bij een beroep met een maatschappelijke functie; de notaris die zich bedreigd weet zal niet meer investeren in de mensen en middelen die de efficiëntie en slagvaardigheid van het beroep verzekeren”(142).

De Belgische wetgever staat achter deze laatste opvatting. In het Verslag namens de Commissie voor de Justitie in de Senaat werd nog duidelijk herhaald: „De in de notariswet van 1804 vervatte regeling heeft zijn diensten bewezen. De handhaving van het nume-

---

(141) E. LUYTEN, *o.c.*, 1350.

(142) E. DEKKERS, *Het notariaat: de veerkracht van justitie*, 1997, 54-55.

rus-claususbeginsel vertolkt de opvatting dat het notarisambt geen commerciële activiteit inhoudt, maar een openbare functie heeft waarin het aspect dienstverlening centraal staat. Hieruit dienen dan ook de nodige conclusies te worden getrokken”(143).

59. De opheffing van de *numerus clausus* in Nederland betekent hopelijk geen definitieve breuk met de beginselen van het Latijns notariaat maar zou mogelijk de voortzetting kunnen zijn van een beweging die er reeds een tiental jaren aanhoudt en die wel ergens een punt van verzadiging zal bereiken.

Er bestond in Nederland een discrepantie tussen het aantal notarissen en de wettelijke maximum normen. Artikel 3, 2 van de Nederlandse Wet op het Notarisambt die tot op 1 oktober 1999 van kracht was, bepaalde: „De Koning bepaalt bij algemene maatregel van bestuur het maximum van het getal notarissen, welk voor ieder arrondissement kunnen worden aangesteld, des echter, dat het zelve in geen arrondissement meer zal kunnen bedragen dan één notaris op de vierduizend zielen”. Dit wettelijk toegelaten maximum, dat in Nederland vrij hoog ligt, werd evenwel in de praktijk niet gevolgd. Op heden is de verhouding in Nederland van het aantal notarissen in verhouding tot de bevolking, zoals reeds aangestipt, gemiddeld één notaris voor 11.595 inwoners(144).

De Nederlandse overheid heeft in de laatste decennien, voornamelijk in de loop van de laatste vijf jaren, een belangrijke inhaalbeweging gemaakt door het creëren van nieuwe standplaatsen. In 1904 waren er 831 standplaatsen. In 1987 merken wij een verhoging tot 912 standplaatsen; in 1990: 1100; in 1995: 1217 en einde van het jaar 2000 waren er in Nederland 1380 notarissen. Wij merken dus een verhoging met meer dan 20% van het aantal notarissen in de loop van de laatste tien jaren.

Was het de bedoeling van de Nederlandse wetgever door de opheffing van de *numerus clausus* deze beweging te laten voortlopen en het initiatief terzake het creëren van nieuwe standplaatsen te laten uitgaan van de rechtsonderhavigen zelf? Dan zouden deze vrije marktelemen-

---

(143) Verslag namens de Commissie van Justitie, *Parl. St. Senaat*, nr. 1-1276/3, gew. zit. 24 maart 1999, 9.

(144) De maximum normen liggen in België voor de notarissen iets gunstiger dan in Nederland. Art. 31 van de Organieke Wet Notariaat bepaalt dat er in België niet meer dan één notaris is per 5.000 à 9.000 inwoners, afhankelijk van het bevolkingsaantal van het arrondissement waar de notaris zijn standplaats heeft. Deze normen worden in België op de voet gevolgd en naar de letter toegepast. Dit geeft op heden een gemiddelde in België van één notaris voor 8.360 inwoners.

ten die door de Nederlandse wetgever in het notariaat werden ingevoerd mogelijk slechts overgangsmaatregelen zijn tot een spontaan en beter evenwicht wordt bereikt in de verhouding notarissen/bevolking en de spreiding van de kantoren. Binnen afzienbare tijd zouden wij dan wel een nieuwe *numerus clausus* mogen verwachten. Mocht die er niet komen dan vrees ik dat het Nederlandse notariaat en de rechtsbedeling aldaar retrograderen naar de toestanden die Nederland heeft gekend in de achttiende en zelfs voor een deel in het eerste kwart van de negentiende eeuw(145).

B. DE ASSOCIATIE

1. De geassocieerde notaris in België(146)

60. Voor de nieuwe wet waren in België alleen beperkte associaties, zogenaamde „middelen-associaties”(147) toegelaten tussen notarissen van dezelfde standplaats. Zij waren weinig talrijk: slechts een tiental in het gehele land. De nieuwe wet schept thans de mogelijkheid voor een notaris-titularis om zijn ambt uit te oefenen in associatie met een of meer andere notarissen-titularis en/of in associatie met een of meer kandidaat-notarissen die voorkomen op het tableau. De associatie is in België slechts toegelaten met notarissen en kandidaat-notarissen, dus niet met andere beroepen. De wettelijke regeling voorzien in de nieuwe Belgische wet is uitvoerig. Zij geeft aanleiding tot kritiek bij de notarissen en de notariële medewerkers die een vlottere regeling hadden verwacht.

Een associatie moet in België uitgeoefend worden in het kader van een professionele vennootschap of een samenwerkingsverband. De zetel van de vennootschap is gevestigd in de gemeente waar een van de

---

(145) Zoals werd opgemerkt door de Officier van Justitie te Amsterdam in 1839 bij de voorbereiding van de wetsontwerpen die leidden tot de Notariswet van 1842: „Dienovereenkomstig zoude een kantons notaris op 150 à 200 acten moeten kunnen rekenen, welke een inkomsten van f.1.220,- à f. 1.750,- of van f. 1.500, à f. 2.000,- zoude opleveren; een inkomen ten platte lande voor een fatsoenlijk huisgezin benoodigd, en hetwelk alleen den notaris kan bevrijden van de verleiding om zijn gewichtig ambt te verlaten, door het vernederen van zijn persoon tot mindere betrekkingen of diensten, of het bezigen van kwade praktijken, onderkruipingen of het nodeloos vermenigvuldigen of uitbreiden van acten enz” (geciteerd in B. DUINKERKEN, „Notariaat in overgangstijd 1796-1842”, *Ars Notariatus* 1988, 76.)

(146) Voor een algemeen overzicht, zie ook: C. DE WULF, „De vernieuwde Organieke Wet Notariaat”, *R.W.* 2000-2001, nr. 14, p. 537, 540-541.

(147) Ieder notaris behoudt zijn eigen protocol, verlijdt de akten in zijn persoonlijke naam en schrijft ze in in zijn repertorium. De associatie bestaat uit de materiële hulpmiddelen (lokalen, apparatuur, meubilair), eventueel uit een samenwerking van notariële medewerkers, soms ook een gezamenlijke boekhouding.

betrokken notarissen-titularis zijn standplaats heeft. De geassocieerde notarissen gebruiken elk een eigen zegel(148). De akten die zij verlijden worden in een enkel repertorium ingeschreven dat op naam staat van de vennootschap(149).

De associatie tussen notarissen-titularis is mogelijk voor notarissen die een zelfde standplaats hebben en ook voor notarissen die een andere standplaats hebben in zoverre die gevestigd is in hetzelfde gerechtelijk arrondissement. De keuzemogelijkheid tussen notarissen die zich wensen te associëren is dus breed. Met het oog op een goede geografische spreiding van de notariaten, wordt in geval van een associatie tussen notarissen van verschillende standplaatsen een machtiging vereist vanwege de overheid. Daartoe moet desgevallend een verzoek gericht worden aan de minister van justitie die o.m. het advies inwint van de kamer van notarissen over de invloed op de spreiding van de dienstverlening geboden door het ambt(150). Het ministerieel besluit houdende machtiging tot overbrenging van het kantoor wordt bij uittreksel in het Belgisch Staatsblad bekendgemaakt. De machtiging blijft geldig zolang de associatie blijft bestaan. De machtiging heeft niet de overbrenging van de in de aanstellingsakte vermelde standplaats tot gevolg, zolang de betrokken notaris geen vijf jaar lid is van de associatie. Na het verstrijken van de termijn van vijf jaren associatie wordt de oorspronkelijke standplaats van rechtswege overgebracht naar de gemeente waar de associatie-vennootschap haar zetel heeft. In deze gemeente wordt zij beschouwd als een standplaats in overtal waarop de betrokkene, voor het geval hij de associatie verlaat, kan terugvallen. Door deze overbrenging van rechtswege wordt in de gemeente van waaruit de overbrenging is gebeurd automatisch een standplaats gecreëerd(151). Deze laatste regeling is uiteraard slechts van toepassing wanneer de associatie plaatsvindt tussen notarissen wier standplaats gelegen is in verschillende gemeenten.

61. Laatstgenoemde regeling zal voor gevolg hebben dat de associaties tussen notarissen van verschillende standplaatsen minder gemakkelijk ingang zullen vinden. Het feit dat een notaris na vijf jaren associatie zijn oorspronkelijke standplaats verliest, verzwakt zijn positie wanneer om een of andere reden de associatie een einde neemt:

---

(148) Art. 51, § 5, lid 1 Organieke Wet Notariaat.

(149) Art. 51, § 6, lid 1 Organieke Wet Notariaat.

(150) Art. 52, § 1, lid 2 en 3 Organieke Wet Notariaat.

(151) Art. 52, § 1, lid 7 Organieke Wet Notariaat.

na vijf jaren associatie kan hij niet terugkeren naar zijn vroegere standplaats gezien daar een nieuwe notaris werd benoemd. De geassocieerde notaris blijft wel notaris in de standplaats van de associatie maar is daar mogelijk minder goed ingeburgerd dan de notaris met wie hij geassocieerd was en die daar zijn oorspronkelijke standplaats behoudt. De wetgever had er beter aan gedaan van de notaris toe te laten, na het beëindigen van de associatie, steeds terug te keren naar zijn oorspronkelijke standplaats.

De benoeming van een nieuwe notaris in de vroegere standplaats is evenmin van aard om de notarissen van verschillende standplaatsen aan te zetten tot associatie. De benoeming van een nieuwe notaris in de oude standplaats, kan een weerslag hebben op de cliënteel die de notaris in de associatie heeft ingebracht. Deze kan zich gaan richten naar de nieuw benoemde collega. Er kunnen ook teveel notarissen komen in aantal: wanneer bijvoorbeeld in een agglomeratie vijf notarissen van verschillende gemeenten zich associëren, komen er na vijf jaren in die agglomeratie vier nieuwe notarissen bij.

Deze door de nieuwe wet voorziene regeling is slechts neutraal wanneer het een associatie betreft tussen notarissen-titularis van dezelfde standplaats. Zij is discriminerend voor notarissen-titularis van verschillende standplaatsen. Er zijn in België veel notarissen die als enige fungeren in een standplaats en voor wie de nieuwe wet minder gunstig is wanneer zij zich bijvoorbeeld willen associëren met een notaris van de aanpalende gemeente.

62. Een associatie is, zoals gezegd, eveneens mogelijk met een of meer kandidaat-notarissen die opgenomen zijn op het tableau(152). Om de kandidaat-notarissen op dit gebied een goede toekomst te bieden voorziet de wet dat alle andere vormen van associatie voor de uitoefening van het beroep van notaris — andere dan tussen notarissen-titularis of kandidaat-notarissen — verboden zijn(153). Een notaris-titularis zou zich dus niet mogen associëren met een medewerker die geen kandidaat-notaris is.

Zoals voor een associatie tussen notarissen-titularis, is ook hier een goedkeuring vereist van de minister van justitie. Voor zover aan de wettelijke voorwaarden is voldaan, keurt de minister van justitie de associatie goed en stelt hij de kandidaat-notaris in de betrokken professionele vennootschap aan als geassocieerde notaris. Deze aan-

---

(152) Art. 50, § 1, b, lid 2 Organieke Wet Notariaat.

(153) Art. 50, § 2 Organieke Wet Notariaat.

stelling wordt door een bericht in het Belgisch Staatsblad bekendgemaakt(154). Een kandidaat-notaris die geassocieerd notaris is, kan tijdens de duur van de associatie het notarieel ambt uitoefenen zoals de notaris-titularis waarmee hij geassocieerd is en binnen dezelfde omschrijving(155).

63. Het einde van een associatie stelt minder problemen voor een notaris-titularis die geassocieerd was, dan voor een kandidaat-notaris. Eerstgenoemde kan zijn ambt verder uitoefenen als individueel notaris. De kandidaat-notaris daarentegen verliest zijn attributen en wordt terug kandidaat-notaris zonder meer(156). De wet bevat enkele bijzondere bepalingen die van toepassing zijn in een aantal omstandigheden. De wet bepaalt onder meer dat het overlijden, de aanvaarding van het ontslag of de afzetting van een notaris-titularis geen einde stelt aan de vennootschap of aan de associatie(157). De geassocieerde notaris die geen titularis is, blijft het notarisambt uitoefenen. Indien hij niet tot titularis wordt benoemd, oefent hij het ambt uit in associatie met de nieuwe titularis, zodra deze laatste de eed heeft afgelegd(158). De wet voorziet geen voorkeur tot benoeming van de geassocieerde kandidaat-notaris in de plaats van de notaris-titularis wiens plaats vacant is. In de praktijk zal de geassocieerde mogelijk goede kansen hebben om met dit oogmerk gunstig gerangschikt te worden door de benoemingscommissie. De Koning heeft evenwel de keuze tussen de drie voorgedragen kandidaten en zal mogelijk willen voorkomen dat, via een associatie, de benoeming tot notaris-titularis een automatisme zou worden.

Wanneer een andere dan de geassocieerde tot titularis benoemd wordt, voorziet de wet dat de vennootschap gewoon verder loopt(159). De wetgever heeft onvoldoende rekening gehouden met het *intuitu personae* karakter dat aan de basis ligt van iedere associatie. Zal de nieuwe titularis het kunnen stellen met de medevennoot en omgekeerd? De positie van de geassocieerde kandidaat-notaris is in dit opzicht precair.

---

(154) Art. 52, § 2, lid 3 Organieke Wet Notariaat.

(155) Art. 52, § 2, lid 5 Organieke Wet Notariaat.

(156) Art. 52, § 2, lid 3 Organieke Wet Notariaat.

(157) Art. 52, § 2, lid 1 Organieke Wet Notariaat.

(158) Art. 52, § 2, lid 4 Organieke Wet Notariaat.

(159) *Ibid.*

2. Het samenwerkingsverband in Nederland

64. In Nederland liep de praktijk vooruit op de wet. Hoewel de vroegere Nederlandse Notariswet niets voorzag omtrent de mogelijkheid zich te associëren, werden de associaties in Nederland niettemin een vertrouwd verschijnsel vanaf de jaren 1950. De Beroeps- en Gedragscode vastgesteld door de KNB stelde dat de notaris een samenwerkingsverband mocht aangaan met andere notarissen, kandidaat-notarissen, leden van de Nederlandse Orde van Advocaten of gelijkaardige beroepen in het buitenland(160). De praktijk ging nog verder: inventieve constructies voor samenwerking werden bijvoorbeeld op punt gesteld tussen notaris kantoren en accountants(161).

65. De nieuwe Notariswet van 1999 voorziet m.b.t. associaties tussen notarissen en/of kandidaat-notarissen niets specifiek — dit lijkt in Nederland vanzelfsprekend. Wel voorziet de nieuwe wet de mogelijkheid om een associatie aan te gaan met beoefenaars van een ander beroep.

De wetsbepalingen in de nieuwe Notariswet i.v.m. samenwerkingsverbanden zijn summier en bevatten in hoofdzaak richtlijnen van deontologische aard, zoals:

- De notaris mag zijn ambt niet uitoefenen in dienstbetrekking of in enig ander verband waardoor zijn onafhankelijkheid of onpartijdigheid beïnvloed wordt of kan worden(162);
- De notaris mag een samenwerkingsverband aangaan met beoefenaars van een ander beroep, mits hierdoor zijn onafhankelijkheid of onpartijdigheid niet beïnvloed wordt of kan worden(163);
- Bij verordening worden de regels vastgesteld over de wijze waarop samenwerkingsverbanden kunnen worden aangegaan inachtgenomen de waarborg van de vooropgestelde onafhankelijkheid en onpartijdigheid(164);
- De notaris moet jaarlijks een verklaring van een onafhankelijke externe deskundige voorleggen aan het Bureau Financieel Toezicht, waaruit blijkt dat hij heeft voldaan aan de voorschriften van de hogerbedoelde verordening(165).

---

(160) E. LUYTEN, *o.c.*, 1342.

(161) W. HUIJGEN en A. PLEYSIER, *o.c.*, 35.

(162) Art. 17, 2 Wet op het Notarisambt.

(163) Art. 18, 1 Wet op het Notarisambt.

(164) Art. 18, 2 Wet op het Notarisambt.

(165) Art. 18, 3 Wet op het Notarisambt.

66. De associatie is in Nederland wijd verspreid. Eén van de belangrijkste verschilpunten in de manier waarop het notariaat functioneert in onze beide landen ligt precies hierin.

Professor Mr. H.W. Heyman haalt in een recente studie cijfers aan die het belang onderlijnen van deze praktijk(166). De helft van de notariaten in Nederland zijn eenmans(vrouw) kantoren, de andere helft van de kantoren werkt in associatie. Daarvan zijn 10% interdisciplinaire associaties, d.w.z. associaties waarin advocaten, notarissen en thans steeds vaker ook belastingadviseurs samenwerken(167).

In België is, zoals reeds gezegd, de associatie weinig verspreid. Hoewel men er steeds aanhaalt dat een associatie de kwaliteit van het notariaat en de dienstverlening zou ten goede komen, vond zij in België tot op heden omzeggens geen ingang, zelfs niet onder de vorm van de gewone middelen-associaties. Wegens het groter aantal kleinschalige kantoren voelde men in België minder dan in Nederland de behoefte aan associatie(168). Er is in België ook minder financiële ruimte daarvoor. Het gemiddeld aantal akten per notaris bedraagt zoals gezegd in België 648 waar dit in Nederland zich situeert tussen de 1250 en 1350 gemiddeld per notaris.

Er zijn in België veel kleine kantoren met een marginale financiële mogelijkheid voor associatie met kandidaat-notarissen. 37% van de Belgische notariskantoren maakte in het jaar 1999 minder dan 500 akten. 25% situeert zich tussen 500 en 700 akten. De drempel voor een nuttige en financieel draaglijke associatie met een kandidaat-notaris ligt m.i. ergens omstreeks 700 à 800 akten. Er is slechts 25% van de Belgische notariaten dat in het jaar 1999, 800 akten of meer realiseerde(169).

Associaties tussen notarissen onderling hebben als dusdanig geen ongunstige financiële weerslag voor gevolg integendeel, zij kunnen

---

(166) H. HEYMAN, Interdisciplinaire samenwerking (IDS), „Trends in het notariaat; de nieuwe Notariswet alweer verouderd?“, *Ars Notariatus* 2000, 31.

(167) Prof. Mr. H. Heyman stelt: „Vanaf ± 1970 zijn in ons land de eerste associaties van notarissen en advocaten ontstaan. Aanvankelijk betrof het slechts een enkel kantoor in Rotterdam en Amsterdam. Na ± 1985 heeft dit verschijnsel zich verder doorgezet en ook buiten de randstad verbreid. Toetreding van fiscalisten en internationalisering kenmerken voorts de recente ontwikkelingen op dit gebied. In cijfers uitgedrukt ziet het beeld er als volgt uit: het totaal aantal associaties in het notariaat (inclusief de IDS-kantoren) bedroeg in 1973 13 %, in 1986 26 %, in 1990 ongeveer 40 % en nu ongeveer 50 %, waarvan 10 % IDS. Thans is dus nog 50 % van de notarissen in Nederland eenpitter. In het buitenland is het interdisciplinaire kantoor tot nog toe nagenoeg geheel onbekend” (H. HEYMAN, *o.c.*, 31).

(168) *Cf. supra*, nr. 38.

(169) Ongeveer 85 notarissen maakten in 1999 tussen de 800 en 900 akten; 53 tussen de 900 en 1000 akten; 131 tussen de 1000 en 1500 akten; 26 tussen de 1500 en 2000 akten; 14 meer dan 2000 akten.

ook voor kleine kantoren kostenverlagend werken en zullen ongetwijfeld bijdragen tot meer efficiëntie en een goede dienstverlening. Als middelen-assocïaties kwamen zij in het verleden in België weinig voor. Dit was niet alleen ingevolge het ontbreken van een aangepaste wettelijke structuur. Ook andere factoren hebben in België bijgedragen tot een zeker immobilisme o.m. de praktijk van de familiale opvolging. De opvolging vader-zoon of dochter had vooral in de laatste decennia tot gevolg dat veel notarissen jong benoemd werden. De erenotarï bleef na de opvolging nog in min of meerdere mate werkzaam in het kantoor van zijn zoon of dochter die hem heeft opgevolgd. Dergelijke familiale regelingen zijn eenvoudiger toe te passen bij eenmanskantoren dan in geassocïeerde kantoren. Ook de verkoop van het protocol heeft m.i. bijgedragen tot het aanhouden van de eenmanspraktijken: een waardering van de overlatingsprijs wordt geacht eenvoudiger te zijn bij een niet geassocïeerde notaris dan bij een geassocïeerde.

67. De Nederlandse associatiepraktijk geeft aanleiding tot bedenkingen, vooral met betrekking tot de interdisciplinaire associaties. De taak van de notaris als onpartijdig raadsman is verschillend van die van de advocaat en ook van die van de belastingsconsulent. Er blijkt in Nederland weinig nagedacht te zijn over de voor- en nadelen van deze associaties die zich buiten de wet hebben ontwikkeld en thans een realiteit zijn die tegen de aard zelf van het notariaat kan indruisen. Wij citeren in dit verband de opmerkingen van Prof. Mr. H.W. Heyman: „Nederland loopt in deze ontwikkeling dus duidelijk voorop. De vraag is natuurlijk wel: op weg waarheen? Naar het notariaat van de toekomst of naar het einde van het notariaat? Die discussie is in Nederland eigenlijk nooit serieus gevoerd. Men heeft het gewoon gedaan, er gebeurden geen gekke dingen. Pas rond 1990 is men binnen de KNB daarover eens gaan nadenken. Dat heeft geresulteerd in de conclusie dat de combinatie advocatuur-notariaat een fait accompli is dat bovendien aanvaardbaar is mits bepaalde gedragsregels in acht worden genomen. De IDS-gedragsregels dateren van mei 1993; zij zijn aangepast in april 1997. Sindsdien is het weer stil geworden en groeit het aantal interdisciplinaire kantoren gestaag verder. Opmerkelijk is dat samenwerking met fiscalisten door de KNB formeel nog steeds niet wordt aanvaard maar wel gedoogd. Eveneens opmerkelijk is dat ook de samenwerking met accountants niet is toegestaan en ondanks de sterke aandrang van die accountants tot op heden niet van de grond komt. Ik wil hier niet verder ingaan op het ontstaan van het interdisciplinaire kantoor noch op de vraag of dat een wenselijke of een

onwenselijke ontwikkeling is. Ik beschouw dit als een inmiddels door de feiten achterhaalde discussie. Ik ga uit van het bestaan van deze kantoren als een gegeven dat uit het Nederlandse notariaat niet meer is weg te denken en dat zich in de toekomst nog verder verbreiden zal”(170).

68. Mijn persoonlijke visie op de aangehaalde problemen is conservatief-Belgisch. Ik ben voorstander van een ruime spreiding van notariskantoren van middelgrote omvang met een overwicht van solitaire kantoren of kleine associaties. In solitaire kantoren en kleine associaties kan het persoonlijk contact van de notaris met de cliënteel beter toepassing vinden dan in mega-kantoren. De bewoner van het platteland voelt zich beter thuis in een kleine entiteit en gaat er gemakkelijker om raad. Grote associaties zijn eerder geschikt voor kantoren in grote centra waar de relatie met de cliënteel soms ook minder persoonlijk verloopt.

De interdisciplinaire associatie lijkt mij voorlopig niet gewenst. Wanneer er problemen gesteld worden die een interdisciplinaire benadering vergen, doet de notaris beter beroep op een goede advocaat, bedrijfsrevisor, fiscalist enz met wie hij een geprivilegieerde relatie kan hebben, dan op een associé.

C. PLAATSVERVANGING EN WAARNEMING

1. *Nieuw in België*

69. Tot voor de nieuwe wet was de plaatsvervangende in België quasi onbestaande. De enige wetsbepaling die een plaatsvervangende voorzag betrof de plaatsvervangende in oorlogstijd(171). Het gebrek aan een algemene wettelijke regeling was hinderlijk voor de goede dienstverlening in geval van ziekte of overlijden van een notaris. In de praktijk werd het kantoor gaande gehouden door de medewerkers en het personeel, die voor het verlijden van de akten beroep deden op de ambtsverlening van een of meerdere collega's uit de omgeving. De nieuwe wet heeft hieromtrent een nieuwe en afdoende regeling op punt gesteld.

---

(170) H. HEYMAN, *o.c.*, 32.

(171) Wet van 7 september 1939, zie: A. RAUCQ en P. CAMBIER, *Traité du Notariat*, Brussel 1943, nr. 187, 1 e.v.

70. Wanneer een notaris of een geassocieerde notaris tijdelijk verhinderd is zijn ambt uit te oefenen of wanneer een plaats vacant is, kan het notarisambt in België door een plaatsvervanger worden waargenomen(172). De plaatsvervanger wordt gekozen uit de kandidaat-notarissen die voorkomen op het tableau en de notarissen(173). Hij wordt aangewezen door de voorzitter van de Rechtbank van Eerste Aanleg van het arrondissement waarin de notaris zijn standplaats heeft op grond van een eenzijdig verzoekschrift. De aanwijzing geldt voor een termijn die de Voorzitter vaststelt, na het advies te hebben ingewonnen van de Procureur des Konings en van de kamer van notarissen, en die hoogstens twee jaar mag duren. Deze termijn kan nadien nog verlengd worden, zonder dat de totale duur van de aanwijzing langer dan vier jaar mag zijn(174).

Voor de notaris het verzoekschrift indient, moet hij aan de kamer van notarissen de tekst voorleggen van de overeenkomst die hij in verband met de verdeling van baten en lasten van de beroepsuitoefening met de voorgedragen plaatsvervanger wenst af te sluiten. De kamer van notarissen kan haar goedkeuring van deze tekst afhankelijk stellen van bepaalde wijzigingen(175).

Bij gebrek aan verzoekschrift ingediend door de notaris-titularis of geassocieerde notaris of ook in geval van vacature, kan de Voorzitter van de rechtbank op verzoek van de Procureur des Konings of van de kamer van notarissen een plaatsvervanger aanwijzen. De Voorzitter van de rechtbank stelt dan de vergoeding vast voor de plaatsvervanger na advies van de kamer van notarissen(176).

De plaatsvervanger is onderworpen aan alle verplichtingen die uit het notarisambt voortvloeien. Hij heeft dezelfde bevoegdheid als de notaris-titularis of de geassocieerde notaris die hij vervangt. De vervangen notaris mag gedurende de plaatsvervanging zijn beroep niet meer uitoefenen.

De plaatsvervanger is ten opzichte van derden aansprakelijk voor de beroepsfouten die hij begaat(177). Hij voert de titel van notaris-plaatsvervanger. In de akten die hij verlijdt moet hij melding maken van deze titel en van de beschikking of het vonnis houdende zijn

---

(172) Art. 63 Organieke Wet Notariaat.

(173) Art. 64, § 1 Organieke Wet Notariaat.

(174) Art. 64, § 2, lid 1 Organieke Wet Notariaat.

(175) Art. 64, § 2, lid 2 Organieke Wet Notariaat.

(176) Art. 64, § 3, lid 1 Organieke Wet Notariaat.

(177) Art. 66 Organieke Wet Notariaat.

aanwijzing. Hij schrijft zijn akten in het repertorium van de vervangen notaris en zet diens protocol en boekhouding voort(178).

De plaatsvervanging neemt een einde bij het verstrijken van de termijn of bij beschikking van de Voorzitter van de Rechtbank van Eerste Aanleg, op verzoek van de plaatsvervanger of van de vervangen notaris, van de Procureur des Konings, of van de kamer van notarissen(179).

De plaatsvervanger die in de praktijk, bijvoorbeeld in geval van ziekte van de notaris-titularis, het best deze tijdelijke functie zou kunnen waarnemen, is de eerste medewerker van de notaris. Deze komt evenwel maar in aanmerking wanneer hij tevens kandidaat-notaris is. De medewerkers licentiaten notariaat met anciënniteit zijn evenwel niet allen geneigd om deel te nemen aan het toelatingsexamen. Indien de medewerker van de notaris geen kandidaat-notaris is, zal men beroep moeten doen op een externe, minder bekende of soms onbekende kandidaat-notaris die toevallig beschikbaar is. Dit kan spanningen teweegbrengen in het kantoor en een extra financiële uitgave tot gevolg hebben.

2. Bijna een eeuw oud in Nederland

71. De waarneming werd, zoals gezegd, in Nederland ingevoerd in 1904 samen met de instelling van de kandidaat-notaris. De diverse gevallen waarin de Notariswet de waarneming voorziet, werden hoger aangehaald(180), evenals de vereisten waaraan de kandidaat-notaris moet voldoen om in aanmerking te komen voor een waarneming, namelijk notariële werkzaamheden hebben verricht gedurende een periode van twee jaren binnen het tijdsbestek van drie jaren voorafgaande aan de aanstelling tot waarnemer, en drie tot zes jaar (naargelang de omstandigheden) werkzaam geweest zijn in notariskantoren in Nederland(181). De waarnemer wordt aangesteld door de voorzitter van de kamer van toezicht, hetzij op verzoek van een notaris, hetzij ambtshalve(182).

De Nederlandse Notariswet wijkt op twee punten af van de Belgische regeling: er kunnen in Nederland voor één kantoor meerdere waarnemers worden aangesteld en een waarneming kan er ook geschieden

---

(178) Art. 65 Organieke Wet Notariaat.

(179) Art. 67 Organieke Wet Notariaat.

(180) *Cf. supra*, nr. 44.

(181) Art. 29, 1 Wet op het Notarisambt.

(182) Art. 29, 2 Wet op het Notarisambt.

op deeltijdse basis. Dit laatste kwam onder de oude wet al voor in de praktijk en werd gelegaliseerd met de nieuwe wet(183). Wanneer er meerdere waarnemers worden aangesteld voor één kantoor kunnen zij slechts deeltijds instrumenteren op verschillende tijdstippen.

De periode van waarneming mag niet langer zijn dan een jaar in geval van een volledige waarneming. Bij deeltijdse waarneming moet de notaris zijn ambt uitoefenen gedurende een minimaal aantal uren per week. Dat aantal wordt bij algemene maatregel van bestuur vastgesteld. De kamer van toezicht kan in bijzondere gevallen ontheffing hiervan verlenen(184). Zoals in België gebruikt de waarnemer het stempel met zegel van de vervangen notaris en de door de waarnemer opgemaakte minuten behoren tot het protocol van de vervangen notaris(185).

IV. De notariële instellingen

72. De wet van 1999 heeft de Belgische beroepsorganisatie van het notariaat uitvoerig gewijzigd. In Nederland is het in grote mate bij het oude gebleven met dien verstande dat in Nederland, zoals ook in België, de nationale beroepsorganisatie van een private vereniging werd omgevormd tot een openbaar lichaam.

A. EEN UITGEBREID ORGANOGRAM IN BELGIË

De organisatie van het notarisambt berustte in België van oudsher op de in ieder gerechtelijk arrondissement fungerende kamer van notarissen en de algemene vergadering van notarissen. Deze arrondissementele structuur werd afgeschaft en vervangen door een provinciale structuur. Door schaalvergroting beoogt de Belgische wetgever een betere dienstverlening: de provinciale organen zullen beter functioneren o.m. omwille van betere infrastructuur, permanent secretariaat, behoorlijk bijgehouden archief enz. Een provinciale structuur zal ook bijdragen tot een grotere mate van objectiviteit o.m. bij het beslechten van tuchtproblemen, adviezen over kandidaten enz.

---

(183) Art. 29, 3 Wet op het Notarisambt.

(184) Art. 29, 3 Wet op het Notarisambt.

(185) Art. 29, 9 Wet op het Notarisambt.

Een andere innovatie betreft de invoering van een nationaal overkoepelend orgaan. Vóór de wet van 1999 bestond er voor het notariaat in België geen nationale instelling met verordenende bevoegdheid. Deze laatste berustte uitsluitend bij de arrondissementele instellingen die soeverein waren. Dit leidde soms tot discrepanties tussen de arrondissementen. De Koninklijke Federatie van Belgische Notarissen te Brussel had en heeft geen bevoegdheid om te reguleren. Zij is geen instelling van publiek recht maar een V.Z.W. waarvan de taak bestaat in het behartigen van de professionele belangen van haar leden. De nieuwe wet heeft de „Nationale kamer van notarissen” ingesteld. Het is een openbare instelling. Zij heeft o.m. een verordenende bevoegdheid en kan optreden als een orgaan dat het Belgisch notariaat vertegenwoordigt op nationaal en internationaal niveau o.m. bij de besprekingen op het niveau van de Europese Unie.

1. *De provinciale instellingen*(186)

(a) Het genootschap van notarissen

73. In de hoofdplaats van elke provincie bestaat een genootschap van notarissen. Het is een openbare instelling. Het omvat:

- de notarissen die hun standplaats in de provincie hebben, geassocieerd zijn met of aangewezen zijn tot plaatsvervanger van een notaris met standplaats in de provincie;
- de kandidaat-notarissen die op het tableau van het genootschap zijn opgenomen(187).

De algemene vergadering van het genootschap heeft o.m. tot taak:

- onder haar leden een kamer van notarissen te verkiezen;
- de regels vast te stellen die betrekking hebben op de notariële praktijk. De beslissingen dienaangaande mogen geen afbreuk doen aan de bevoegdheid van de Nationale kamer van Notarissen en hebben slechts bindende kracht na goedkeuring door de Koning die steeds aanpassingen kan aanbrengen;
- de vertegenwoordigers van het genootschap aan te duiden die in de Nationale kamer van Notarissen zetelen(188).

---

(186) Voor een uitgebreid overzicht zie: A. MICHIELENS, „De provinciale inrichting van het notariaat, De nieuwe Notariswet”, *Notariële Actualiteit* 2000, 107 e.v., zie ook: C. DE WULF, *l.c.*, *R.W.* 2000-2001, nr. 14, p. 537, 544-545.

(187) Art. 68 Organieke Wet Notariaat.

(188) Art. 69 Organieke Wet Notariaat.

De algemene vergadering van het genootschap moet minstens tweemaal per jaar bijeenkomen. Zij kan verder bijeengeroepen worden op verzoek van de kamer of van een bepaalde fractie van haar leden(189).

(b) De kamer van notarissen

74. De leden van het genootschap kiezen onder hen de leden van de kamer van notarissen. Zij verkiezen eveneens rechtstreeks de voorzitter van de kamer. Deze laatste moet verkozen worden uit de leden van het genootschap die tenminste tien jaar het ambt van notaris uitoefenen(190). De kandidaat-notarissen maken deel uit van het genootschap en kunnen zich kandidaat stellen voor een verkiezing tot lid van de kamer. De leden van de kamer worden evenwel verkozen bij meerderheid. De wet voorziet geen evenredige vertegenwoordiging van de notarissen en kandidaat-notarissen in de kamer.

De kamer van notarissen heeft tot taak, o.m.:

- de tucht te handhaven en de tuchtstraffen van eigen rechtsmacht uit te spreken;
- het regelen van beroepsgeschillen tussen de leden van het genootschap;
- kennis te nemen van alle klachten en bezwaren van derden tegen de leden van het genootschap in verband met de beroepsuitoefening en deze door minnelijke schikking te regelen;
- de beslissingen van de algemene vergadering van het genootschap uit te voeren(191).

(c) De evaluatiecommissies

75. Binnen elk genootschap van notarissen worden ten minste twee evaluatiecommissies ingesteld die tot taak hebben de stagiairs en de houders van een stagecertificaat te evalueren. Dit geschiedt op de door de wet bepaalde tijdstippen en na de stagemeeester of werkgever en de geëvalueerde gehoord te hebben.

Deze commissies bestaan uit drie leden onder wie een notaris-titularis of geassocieerd notaris verkozen door het genootschap, een erenotaris aangewezen door het genootschap, een extern lid aangewezen door de minister van justitie(192).

---

(189) Art. 70 Organieke Wet Notariaat.

(190) Art. 78 Organieke Wet Notariaat.

(191) Art. 76 Organieke Wet Notariaat.

(192) Art. 37, § 2 Organieke Wet Notariaat.

(d) Het adviescomité

76. Per provincie bestaat één adviescomité dat belast is met het uitbrengen van adviezen aan de benoemingscommissies. Dit comité is samengesteld uit vier notarissen uit diverse gerechtelijke arrondissementen en uit een kandidaat-notaris. De notarissen worden aangeduid door de kamer van notarissen en de kandidaat-notaris door de minister van justitie op voordracht van een representatieve vereniging van licentiaten in het notariaat(193).

Het is m.i. weinig zinvol per provincie diverse evaluatiecommissies en een adviescomité in het leven te roepen, waar deze opdracht zou kunnen toevertrouwd worden aan één orgaan.

2. De nationale instellingen(194)

(a) De Nationale kamer

77. Zij is een openbare instelling met zetel te Brussel(195) en omvat twee organen: de algemene vergadering en het directiecomité(196).

De *algemene vergadering* bestaat uit de vertegenwoordigers van de genootschappen die gekozen worden door de algemene vergadering van het genootschap. Per begonnen schijf van dertig notarissen heeft elk genootschap recht op één vertegenwoordiger. De leden van de Nationale Kamer van Notarissen moeten sedert ten minste tien jaar het notarisambt hebben uitgeoefend(197).

Men had m.i. ook jongere benoemden de gelegenheid moeten geven om lid te worden van de Nationale Kamer. Een dosering van notarissen met anciënniteit en van jong benoemde notarissen is gewenst. Ik zou er persoonlijk ook de voorkeur aan gegeven hebben dat de leden van de algemene vergadering van de Nationale Kamer zouden bestaan hebben uit de voorzitters van de provinciale genootschappen en enkele leden van de provinciale kamers. Dit zou een meer directe binding hebben gegeven met de basis dan het in de wet opgenomen dualistisch systeem van bijzondere vertegenwoordigers van de ge-

---

(193) Art. 38bis Organieke Wet Notariaat.

(194) Voor een uitgebreid overzicht zie: C. ENGELS, „De nationale organisatie van het Belgisch Notariaat, De nieuwe Notariswet”, *De Notariële Actualiteit* 2000, 71 e.v.; zie ook: C. DE WULF, *l.c.*, *R.W.* 2000-2001, nr. 14, p. 537, 545-547.

(195) Art. 90 Organieke Wet Notariaat.

(196) Art. 92, § 1 Organieke Wet Notariaat.

(197) Art. 92, § 2 Organieke Wet Notariaat.

nootschappen in de Nationale Kamer enerzijds en de provinciale kamers anderzijds.

Hoewel de kandidaat-notarissen deel uitmaken van de provinciale genootschappen en dus kunnen meestemmen voor het benoemen van de afgevaardigden bij de Nationale Kamer, kunnen zij niet tot afgevaardigde in deze Kamer verkozen worden. De deelname van de kandidaat-notarissen in Nederland aan het bestuur van de notariële instellingen is beter uitgewerkt. Artikel 65, 1 van de Nederlandse Notariswet voorziet bijvoorbeeld dat het bestuur van de Koninklijke Notariële Beroepsorganisatie in de mate van het mogelijke gebeurt op grond van gelijkheid in aantal notarissen en kandidaat-notarissen.

Het *directiecomité van de Nationale Kamer* bestaat uit een voorzitter, een vice-voorzitter, secretaris, penningmeester en twee verslaggevers die door de algemene vergadering van de Nationale Kamer onder haar leden gekozen worden. De leden van het directiecomité komen uit de vijf rechtsgebieden van de hoven van beroep; minstens drie leden van het directiecomité hebben hun standplaats in een gerechtelijk arrondissement waarin geen zetel van een Hof van Beroep gelegen is(198).

De Nationale Kamer van Notarissen heeft onder meer tot taak:

- algemene regels vaststellen inzake deontologie, stage, boekhouding enz;
- aan de provinciale kamers van notarissen noodzakelijke of nuttige aanbevelingen doen;
- minnelijke schikkingen totstandbrengen inzake geschillen tussen leden van verschillende genootschappen;
- adviezen uitbrengen op eigen initiatief of op verzoek van openbare overheden of privé personen in verband met de uitoefening van het notarisberoep en het algemeen belang;
- alle leden van de genootschappen van notarissen van het Rijk vertegenwoordigen ten aanzien van elke overheid of instelling;
- in rechte optreden in zaken die het notarisberoep als dusdanig aanbelangen(199).

(b) De benoemingscommissies

78. Er werd een nederlandstalige en een franstalige benoemingscommissie voor het notariaat opgericht. Samen vormen ze de Verenigde Benoemingscommissies. De nederlandstalige en de franstalige benoe-

---

(198) Art. 92, § 3 Organieke Wet Notariaat.

(199) Art. 91 Organieke Wet Notariaat.

mingscommissie zijn elk bevoegd voor aangelegenheden die hun taalrol betreffen. De Verenigde Benoemingscommissies zijn bevoegd voor bepaalde gezamenlijke aangelegenheden en voor de tweetalige gebieden(200).

De nederlandstalige en de franstalige benoemingscommissies tellen ieder acht effectieve en acht plaatsvervangende leden: drie notarissen, één geassocieerd notaris, een magistraat, een docent of hoogleraar aan een Belgische rechtsfaculteit en twee externe leden. De notarissen worden aangeduid door de Nationale Kamer van Notarissen. De vier andere leden worden afwisselend benoemd door de Kamer van Volksvertegenwoordigers en door de Senaat met een twee/derden meerderheid van de uitgebrachte stemmen(201).

79. De belangrijkste taak van de benoemingscommissies, namelijk de beoordeling en de rangschikking van de kandidaten met het oog op een benoeming tot kandidaat-notaris en tot notaris-titularis(202), werd reeds besproken.

Daarenboven hebben de benoemingscommissies nog als opdracht:

- kennis nemen van de klachten over de werking van notariskantoren. Bij de behandeling van deze klachten waken de benoemingscommissies over de goede werking van het notariaat ten aanzien van het criterium van integrale kwaliteitszorg(203). De bevoegdheid van de benoemingscommissies valt op dit gebied samen met de bevoegdheid van de provinciale kamers(204). Dit kan aanleiding geven tot bevoegdheidsconflicten.
- adviezen en voorstellen uitbrengen over aangelegenheden die de algemene werking van het notariaat aanbelangen(205).

De taak van de benoemingscommissies reikt dus verder dan eenvoudige benoemingsaangelegenheden. De benaming van deze instelling is om die reden niet passend gekozen. Zij is zelfs misleidend: deze commissie benoemt immers niet.

De benoemingscommissies zijn thans ten volle operationeel. Artikel 38, § 11 van de wet voorziet dat de Koning meer specifieke regels bepaalt voor de werking van de benoemingscommissies. Hetzelfde

---

(200) Art. 38 Organieke Wet Notariaat.

(201) Art. 38, § 4 Organieke Wet Notariaat.

(202) *Cf. supra*, nrs. 23 e.v.

(203) Art. 49bis, § 1 Organieke Wet Notariaat.

(204) Voor een onderscheid zie H. CASMAN, „Integrale kwaliteitszorg”, De nieuwe Notariswet, *Notariële Actualiteit* 2000, 145 en 147.

(205) Art. 49quater, Organieke Wet Notariaat.

artikel voorziet ook dat de benoemingscommissies een huishoudelijk reglement kunnen opstellen dat goedgekeurd moet worden door de Koning. Beide Koninklijke Besluiten, met dagtekening van 9 maart 2001 werden gepubliceerd in het Belgisch Staatsblad van 17 maart 2001(206).

(c) Het Notarieel Fonds

80. Bij de Nationale Kamer van Notarissen werd in de vorm van een afzonderlijke rechtspersoon een Fonds opgericht dat een soort solidariteitsfunctie vervult wanneer het ereloon van een notaris verminderd wordt in het geval voorzien bij artikel 117 van de Organieke Wet Notariaat. Bij wijze van sociale tegemoetkoming, bepaalt artikel 117, § 2 dat voor de aankoop van een eerste gezinswoning, het notarieel ereloon in bepaalde gevallen in het voordeel van de koper met 10.000 frank verminderd wordt. De notaris die deze vermindering moet toestaan kan dit bedrag terugvorderen van het Notarieel Fonds dat gespijsd wordt door een jaarlijkse bijdrage van alle notarissen à rato van 1,5% op hun netto belastbaar inkomen.

(d) De Koninklijke Federatie van het Belgisch Notariaat

81. Zij is een instelling van privaatrechtelijke aard: een vereniging zonder winstoogmerk die in 1891 werd opgericht door de arrondissementale kamers van notarissen. Zij heeft zich in de loop van de jaren op een belangwekkende wijze ontwikkeld en verstrekt goede diensten aan de gemeenschap en aan het notariaat. Zij beheert vele departementen (waarvan meerdere fungeren als afzonderlijke rechtspersonen) o.m. het Consultatiecentrum, de Verzekeringen van het Notariaat, de Notariële Zekerheid, het Comité voor Studie en Wetgeving, enz.

De Federatie maakt geen deel uit van de wettelijke notariële instellingen. De diensten die zij thans behartigt, zullen ongetwijfeld voor de toekomst behouden blijven maar mogelijk onder het gezag van de Nationale Kamer geplaatst worden. Laatstgenoemde instelling staat in voor de goede werking van het notariaat en zou, volgens sommigen de leiding moeten nemen over de diverse diensten die de Federatie thans behartigt. Anderen zijn veeleer voorstander van het behoud van de Federatie als een afzonderlijk orgaan omdat de Nationale Kamer een

---

(206) Koninklijk Besluit van 9 maart 2001 tot bepaling van de werking van de benoemingscommissies voor het notariaat en de benoeming van hun leden, *B.S.* 17 maart 2001, nr. 2001, 756; Koninklijk Besluit van 9 maart 2001 houdende de goedkeuring van het huishoudelijk reglement van de benoemingscommissies voor het notariaat, *B.S.* 17 maart 2001, nr. 2001, 758.

openbare instelling is die niet tot taak heeft de professionele belangen van de notarissen als dusdanig te verdedigen, en die beter ook niet belast wordt met de organisatie en de financiële implicaties van de talrijke diensten.

3. Algemene bedenkingen

82. Het organogram van het Belgisch notariaat is complex en uitgebreid. Het impliceert een talrijke medewerking van de notarissen in functie. Het aantal notarissen dat de onderscheiden lichamen moet invullen bedraagt ongeveer 15% van het gehele notariële korps en ongeveer 20% indien men de plaatsvervangende leden meetelt. Een niet onbelangrijk deel van het notariaat is dus op een of andere wijze betrokken bij zelf-organisatie.

De diverse organen inzake de inrichting van het notariaat vallen onder de kwalificatie van „bestuurlijke overheden” en zijn onderworpen aan de regels van het administratief recht en aan de administratieve rechtspraak. Dit geldt niet alleen voor de organen die door de wet als „openbare instellingen” gekenmerkt worden, maar ook voor de andere organen die op een of andere wijze bij de inrichting van het notariaat betrokken zijn zoals bijvoorbeeld de benoemingscommissies, de evaluatiecommissies enz.

De beslissingen en adviezen van deze onderscheiden organen vallen, wanneer zij een definitief karakter hebben, in principe onder de rechtsmacht van de Raad van State. Er kan door personen die menen onrechtmatig benadeeld te zijn verhaal worden uitgeoefend bij deze rechtsmacht, o.m. wegens schending van substantiële vormregels, van onvoldoende formele of uitdrukkelijke motivering. Het aantal betrokken organen en de delicate belangen waaromtrent zij beslissingen moeten nemen, kunnen aanleiding geven tot menige procedure.

B. EENVOUD EN RECHTLIJNIGHEID IN NEDERLAND

83. In Nederland bleef de arrondissementele inrichting van het notariaat als basis bewaard. De Koninklijke Notariële Beroepsorganisatie werd van private instelling omgevormd tot een openbaar lichaam. Art. 127 van de nieuwe wet voorziet dat de vroegere notariële vereniging van rechtswege ontbonden wordt en, eveneens van rechtswege, onder algemene titel opgevolgd wordt door de KNB(207). De kandi-

---

(207) Art. 127, 1 Wet op het Notarisambt.

daat-notarissen participeren in Nederland op gelijke voet met de notarissen in de organisatie van het ambt. Het Nederlandse systeem kenmerkt zich van oudsher ook door een afsplitsing van de organen van de beroepsorganisatie enerzijds en van de organen van toezicht en tucht anderzijds.

1. De Koninklijke Notariële Beroepsorganisatie en de ringen

84. De Koninklijke Notariële Beroepsorganisatie in het kort KNB is een openbaar lichaam waarvan alle in Nederland gevestigde notarissen en kandidaat-notarissen lid zijn(208). Gezien het brede begrip van „kandidaat-notaris” in Nederland is het ledenaantal vrij omvangrijk. De KNB heeft tot taak: „de bevordering van een goede beroepsuitoefening door de leden en van hun vakbekwaamheid. Haar taak omvat mede de zorg voor de eer en het aanzien van het notarisambt”(209). Zij kan bij verordening beroeps- en gedragsregels voorschrijven voor haar leden(210).

Deze KNB is gevestigd te 's Gravenhage. Zij bestaat uit:

- een bestuur
- een ledenraad
- een algemene ledenvergadering
- afdelingen in elk arrondissement, genoemd „ringen”

(a) Het bestuur, de ledenraad, de algemene ledenvergadering

85. Het *bestuur* is belast met de algemene leiding van de KNB(211). Het bestaat uit een oneven aantal van ten minste zeven leden. Het bestuur wordt in de mate van het mogelijke samengesteld uit een gelijk aantal notarissen en kandidaat-notarissen(212).

Het wordt benoemd door de *ledenraad* die *de facto* het belangrijkste orgaan uitmaakt. De ledenraad wordt gevormd door de afgevaardigden van de arrondissementele ringen. Hij bestaat uit de voorzitters van de ringen, alsmede uit een gewoon lid uit elke ring, met dien verstande

---

(208) Art. 60 Wet op het Notarisambt.

(209) Art. 61, 1 Wet op het Notarisambt.

(210) Art. 61, 2 Wet op het Notarisambt.

(211) Art. 64, 1 Wet op het Notarisambt.

(212) Art. 65, 1 Wet op het Notarisambt.

dat voor elke ring een notaris en een kandidaat-notaris zitting hebben in de ledenraad(213).

De ledenraad draagt zorg voor het algemeen beleid van de KNB waarvan het bestuur de uitvoering waarneemt. De ledenraad brengt het bestuur regelmatig op de hoogte van de ontwikkelingen met betrekking tot de zaken der KNB in de ringen(214) en is belast met het vaststellen van de verordeningen van de KNB(215).

Het bestuur van de KNB roept jaarlijks de *algemene ledenvergadering* bijeen van alle notarissen en kandidaat-notarissen. Buitengewone ledenvergaderingen worden bijeengeroepen zo vaak als het bestuur dit nodig acht of op verzoek van de ledenraad of een minimum aantal leden(216). De algemene ledenvergadering beraadslaagt en beslist zo nodig over het verslag van de werkzaamheden van het bestuur van de KNB en over de financiële verantwoording, het ontwerp-begroting enz.(217).

(b) De ringen

86. De leden van elke ring zijn de in dat arrondissement gevestigde en werkzame notarissen en kandidaat-notarissen. De ring is gevestigd in de hoofdplaats van het arrondissement(218). De ring heeft een bestuur en een ringvergadering. De ring is een rechtspersoon(219).

Het bestuur van de ring wordt benoemd door de ringvergadering en bestaat uit een oneven aantal van ten minste drie leden van de ring. De samenstelling van het bestuur geschiedt zoveel mogelijk op grondslag van gelijkheid in aantal van zijn leden-notarissen en zijn leden kandidaat-notarissen(220).

Het bestuur van de ring is belast met de leiding en met het beheer en de beschikking over het vermogen. Het brengt aan de ledenraad advies uit over de voorstellen van de verordeningen van de KNB. Het kan regels stellen betreffende zijn taakvervulling(221).

---

(213) Art. 67, 1 Wet op het Notarisambt.

(214) Art. 68 Wet op het Notarisambt.

(215) Art. 69 Wet op het Notarisambt.

(216) Art. 78 Wet op het Notarisambt.

(217) Art. 80 Wet op het Notarisambt.

(218) Art. 82, 1 Wet op het Notarisambt.

(219) Art. 82, 3 Wet op het Notarisambt.

(220) Art. 84, 1 Wet op het Notarisambt.

(221) Art. 83 Wet op het Notarisambt.

2. Verordeningen en andere besluiten

87. De ledenraad van de KNB kan verordeningen uitvaardigen die de uitoefening van het notarisambt betreffen op voorstel van het bestuur of van tenminste vijf leden van de ledenraad(222). Een verordening behoeft de goedkeuring van de minister van justitie. Deze kan weigeren wanneer hij meent dat de verordening in strijd is met het recht of het algemeen belang(223). Wij vinden hier enige gelijkenis met het Belgische systeem waar de regels, uitgevaardigd door de Nationale Kamer van Notarissen, moeten goedgekeurd worden door de Koning. In België reikt de macht van de Koning evenwel iets verder omdat de Koning er ook de macht heeft om desgevallend aanpassingen aan te brengen en zelf initiatieven te nemen wanneer hij van oordeel is dat de Nationale Kamer van Notarissen t.o.v. bepaalde verordeningverplichtingen in gebreke is(224).

88. Merkwaardig in Nederland is het goede systeem van doorstroming van de top naar de basis. De wet bepaalt dat een voorstel van verordening met een toelichting minstens twee maanden vóór de dag waarop de ledenraad daarover beraadslaagt, ter beschikking gesteld moet worden van de leden van elke ring. Het bestuur van de ring brengt na raadpleging van de leden, zijn advies uit aan de ledenraad omtrent het voorstel ten minste drie weken vóór de dag waarop daarover door de ledenraad zal worden beraadslaagd(225).

Het Nederlandse systeem van de vertegenwoordiging van de ringen in het notarieel orgaan lijkt mij ook verkieslijk boven het Belgisch systeem. De voorzitter van de kamer vertegenwoordigt er de ring samen met een ander lid, waar in België de voorzitter van het provinciaal genootschap deze functie niet als dusdanig waarneemt en andere verkozenen door het genootschap afgevaardigd worden. Dit heeft een minder verticale structuur tot gevolg.

3. De organen van toezicht en tucht

89. De instanties die in België instaan voor de handhaving van de tucht zijn: de provinciale kamer, de benoemingscommissies en de Arrondissementsrechtbank. Laatstgenoemde instantie is bevoegd voor

---

(222) Art. 89, 3 Wet op het Notarisambt.

(223) Art. 91, 1 Wet op het Notarisambt.

(224) Art. 91, voorlaatste en laatste lid, Organieke Wet Notariaat.

(225) Art. 90 Wet op het Notarisambt.

het uitspreken van de hogere tuchtstraffen. Ik heb hoger al aangehaald dat het toekennen van tuchtbevoegdheid aan de benoemingscommissie een overlapping betekent met de bevoegdheid van de provinciale kamer en verwarrend is⁽²²⁶⁾.

De provinciale kamer, die in België uitsluitend uit notarissen bestaat, is m.i. niet het ideale tuchtorgaan in verband met klachten uitgaande van derden. Ik geef de voorkeur aan het Nederlandse systeem waar de organen zoals de ringen en andere organen van de KNB zich uitsluitend inlaten met de goede werking van het ambt, en de tucht toevertrouwd wordt aan organen die ook uit anderen dan notarissen bestaan.

(a) De kamer van toezicht

90. Het toezicht over de notarissen en kandidaat-notarissen alsmede de tuchtrechtspraak worden in Nederland uitgeoefend door de kamers van toezicht⁽²²⁷⁾. Er bestaat een kamer van toezicht in ieder gerechtelijk arrondissement⁽²²⁸⁾. Elke kamer van toezicht bestaat uit een voorzitter en vier leden. De president van de rechtbank van het arrondissement waar de kamer van toezicht is gevestigd, is voorzitter van deze kamer⁽²²⁹⁾. Twee leden ervan worden benoemd door de minister van justitie waarvan één kantonrechter is en één bij voorkeur benoemd wordt uit de inspecteurs van de registratie en successie⁽²³⁰⁾. De overige twee leden worden benoemd door de ringvergadering van het arrondissement bij de betrokken kamer van toezicht en moeten notaris of kandidaat-notaris zijn.

De samenstelling uit magistraten, beambten en notarissen lijkt mij beter voor een onpartijdige en efficiënte tuchthandhaving dan een orgaan dat uitsluitend uit notarissen bestaat. Derden die klacht neerleggen komen in Nederland terecht op een meer neutraal terrein. De president van de rechtbank wordt ook van nabij betrokken bij de werking van het notariaat. Dit is o.m. in het licht van de aanstelling van een notaris-waarnemer, het verstrekken van adviezen enz. van nut.

De kamers van toezicht zijn bevoegd om alle tuchtstraffen uit te spreken zowel de lagere als de hogere tuchtstraffen zoals wij die in België kennen. Hun uitspraken gelden als uitspraken in eerste aanleg.

---

(226) *Cf. supra*, nr. 79.

(227) Art. 93, 1 Wet op het Notarisambt.

(228) Art. 93, 3 Wet op het Notarisambt.

(229) Art. 94, 2 Wet op het Notarisambt.

(230) Art. 94, 3 Wet op het Notarisambt.

Tegen een uitspraak van de kamer van toezicht kan door de betrokkenen beroep worden ingesteld bij het Gerechtshof te Amsterdam dat uitspraak doet in laatste aanleg(231).

(b) Het Bureau Financieel Toezicht

91. Het financieel toezicht over de notarissen wordt uitgeoefend door het Bureau Financieel Toezicht dat bij artikel 110 van de Notariswet wordt ingericht en gevestigd is te Utrecht. Dit orgaan staat los van de eigenlijke notariële beroepsorganisatie. De controle is er gecentraliseerd en niet verspreid over de verschillende provinciale kamers zoals dit het geval is in België. De financiële controle op de notarissen reikt in Nederland verder dan in België. De notarissen moeten niet alleen periodiek een overzicht geven van hun kantoorvermogen maar ook van hun privé-vermogen, daarin begrepen het vermogen van een gemeenschap van goederen waarin de notaris gehuwd is(232).

V. Het opstellen en verlijden van akten

A. EEN VERSTERKING VAN DE DEONTOLOGISCHE BEGINSELEN

De plichten die de notaris moet nakomen bij de uitoefening van zijn ambt namelijk onpartijdigheid, advies- en voorlichtingsplicht, integrale kwaliteitszorg enz., die tot op heden berustten op deontologische beginselen, worden in de nieuwe notariswetten opgenomen. De wetten in onze beide landen zijn op dit vlak zeer gelijklopend.

1. Evenwicht en onpartijdige voorlichting in België

(a) De akte moet evenwichtig zijn

92. Van een notaris wordt verwacht dat hij de belangen van alle betrokkenen op een evenwichtige wijze behartigt. Om dit evenwicht in rechte te ondersteunen werd onder artikel 9, § 1, lid 2 een nieuwe bepaling opgenomen: „Wanneer een notaris manifest tegenstrijdige belangen of de aanwezigheid van duidelijk onevenwichtige bedingen vaststelt, vestigt hij hierop de aandacht van de partijen en deelt hen

---

(231) Art. 98, 2 Wet op het Notarisambt.

(232) Art. 24, 2 Wet op het Notarisambt.

mee dat elke partij de vrije keuze heeft om een andere notaris aan te wijzen of zich te laten bijstaan door een raadsman”.

Het komt veel voor in notariële akten dat er partijen optreden met tegenstrijdige belangen, bijvoorbeeld koper-verkoper, huurder-verhuurder, schenker-begiftigde, enz. Deze bedenking werd bij de bespreking van het wetsontwerp aan de wetgever overgemaakt met de suggestie de woorden tegenstrijdige belangen te schrappen en de wettekst te beperken tot „wanneer de notaris de aanwezigheid van onevenwichtige bedingen vaststelt”. De wetgever is op deze suggestie niet ingegaan en heeft ten titel van verduidelijking „tegenstrijdige belangen” gewijzigd in „manifest tegenstrijdige belangen”.

93. Het begrip „manifest tegenstrijdige belangen” is als dusdanig voor wat de notariële praktijk betreft moeilijk af te lijnen. In weerwil van de letter van de wet meen ik dat het begrip „manifest tegenstrijdige belangen” samen dient begrepen te worden met het daaropvolgende begrip van „duidelijk onevenwichtige bedingen”. Dergelijke bedingen zullen vooral voorkomen wanneer zich tussen partijen manifest tegenstrijdige belangen voordoen. Bij de besprekingen in de Commissie voor de Justitie van de Kamer van Volksvertegenwoordigers worden beide begrippen ook soms door elkaar gehaald(233).

De notaris die geraadpleegd wordt vooraleer een overeenkomst tot stand komt, zal er in zijn hoedanigheid van raadsman dikwijls in slagen de partijen te overtuigen het een of ander onevenwicht weg te werken. Overeenkomsten die in hun geheel onevenwichtig zijn of duidelijk onevenwichtige bedingen bevatten, zullen in de praktijk vooral voorkomen wanneer de overeenkomst werd afgesloten buiten de aanwezigheid van een notaris of in weerwil van de door de notaris verstrekte raad. De partijen zijn inderdaad in principe vrij overeenkomsten af te sluiten die zij wensen en deze overeenkomsten strekken hen tot wet.

De notaris zal niet aansturen op contractbreuk indien hij ervan overtuigd is dat de partijen voldoende werden ingelicht en er geen wilsgebreken voorhanden zijn of andere rechtsgronden die de nietigheid van de overeenkomst tot gevolg kunnen hebben. De taak van de notaris bestaat er dan in de partijen te wijzen op het onevenwicht en de benadeelde partij in te lichten dat het haar vrij staat een andere notaris aan te wijzen of zich te laten bijstaan door een raadsman. Deze

---

(233) Zie C. DE WULF, „Het opstellen en het verlijden van notariële akten onder de vernieuwde Organieke Wet Notariaat, De Nieuwe Notariswet”, *Notariële Actualiteit* 2000, 3, 20 e.v.; zie ook: C. DE WULF, *l.c.*, *R.W.* 2000-2001, 537, 547 e.v.

inlichtingen mogen geen *pro forma* inlichtingen zijn maar een overtuigende aanbeveling om te rade te gaan bij een andere notaris of bij een advocaat.

(b) Advies- en voorlichtingsplicht, onpartijdigheid

94. Artikel 9, § 1, lid 3 van de nieuwe wet bepaalt: „De notaris licht elke partij altijd volledig in over de rechten, verplichtingen en lasten die voortvloeien uit de rechtshandelingen waarbij zij betrokken is en geeft aan alle partijen op onpartijdige wijze raad”.

Wanneer partijen zich tot een notaris wenden, mogen zij niet alleen van hem verwachten dat hij hen een behoorlijk *instrumentum* en een afgewerkt *negotium* zal bezorgen, maar ook dat die notaris hen waar het hoort goede raad zal geven, zowel in feite als in rechte. Het is nog steeds zo dat partijen die zich tot een notaris richten, van hem een juist en rechtschapen advies verwachten.

Wanneer de notaris als raadsman tekortschiet, kan hij aansprakelijk gesteld worden voor de schade die door zijn nalatigheid veroorzaakt werd. Zijn aansprakelijkheid zal beoordeeld worden *in concreto*. Dit betekent dat in ieder geval rekening gehouden zal worden met de specifieke factoren van het voorliggende geval, zoals de persoon van de partijen, het ogenblik waarop de notaris in kwestie gecontacteerd werd enz.

In de rechtspraak zijn nogal wat voorbeelden terug te vinden van situaties waarin de notaris aansprakelijk gesteld wordt omdat hij als raadsman tekortgeschoten zou hebben. Overigens wordt de plicht van raadsman voor het Belgisch notariaat een alsmear breder aansprakelijkheidsveld. Men spreekt van de notaris als „*le marchand de sécurité*” en als „ombudsman” idealen die men echter niet absoluut mag opvatten: het is niet zo dat de notaris principieel verantwoordelijk is telkens er iets misloopt voor de partijen. In ons recht is de aansprakelijkheid in principe nog steeds afhankelijk van het begrip „fout”. Procureur-generaal E. Krings merkt terecht op dat het begrip fout in verband met de notaris als raadsman met omzichtigheid geëvalueerd en enigermate „gerelativeerd” moet worden. Het recht en de feiten zijn dikwijls complex(234).

De wet bepaalt in artikel 12, al. 4 dat de notaris bij het verlijden van de akte, onverminderd zijn plicht van integrale of summiere voorlezing

---

(234) Zie algemeen: C. DE WULF en H. DE DECKER, *Het opstellen van notariële akten*, IV dln. Antwerpen, Kluwer, 1994, DL.I, 9-11; zie ook: C. DE WULF, „Het opstellen en het verlijden van notariële akten onder de vernieuwde Organieke Wet Notariaat”, *l.c.*, 25-26.

van de akte, aan de partijen ook toelichting moet verstrekken bij de diverse bepalingen die de akte bevat. Wij lezen in de voorbereidende werken dat met toelichting wordt bedoeld: „een samenvatting in bevattelijke taal van de belangrijkste clausules van de akte en de gevolgen ervan voor de partijen. De toelichting zal min of meer uitgebreid zijn, afhankelijk van de moeilijkheidsgraad van de akte en de individuele behoefte van elke partij aan verklaring van de bepalingen van de akte”(235).

(c) Integrale kwaliteitszorg

95. Artikel 49*bis*, § 1, lid 2 van de Organieke Wet Notariaat bepaalt dat de benoemingscommissie kennis neemt van de klachten over de werking van notariskantoren, en verder: „Bij de behandeling van deze klachten waakt de benoemingscommissie over de goede werking van het notariaat ten aanzien van het criterium van de integrale kwaliteitszorg”.

„Integrale kwaliteitszorg” is een bedrijfseconomisch begrip dat getransponeerd werd op de werking van de justitie. Het komt niet alleen voor in de notariswet, maar ook in de kaderwet van 22 december 1998 inzake de verticale integratie, het federale parket en de raad van Procureurs des Konings(236). Het is een moeilijk definieerbaar begrip. Het houdt in dat de notaris alomvattende zorg moet besteden aan zijn ambtsuitoefening en een kwalitatief hoogstaande dienstverlening moet nastreven(237).

2. In Nederland

De nieuwe Nederlandse wetsbepalingen vertonen enige analogie met de Belgische.

(a) De grootst mogelijke zorgvuldigheid

96. Artikel 17, lid 1 bepaalt: „De notaris oefent zijn ambt in onafhankelijkheid uit en behartigt de belangen van alle bij de rechtshandeling betrokken partijen op onpartijdige wijze en met de grootst mogelijke zorgvuldigheid”. Deze wetsbepaling stelt drie beginselen: „on-

---

(235) Wetsontwerp tot wijziging van de wet van 25 Ventôse jaar XI, *Parl. St. Kamer*, nr. 1432/15-97/98, Gew. zitting 8 december 1998, Amendement nummer 26 van de regering, verantwoording 2.

(236) Zie: C. DEKKERS, „Omschrijving en poging tot realisatie van de integrale kwaliteitszorg”, *R.W.* 1999-2000, nr. 19, p. 625 e.v.

(237) Zie ook: H. CASMAN, *o.c.*, 149 e.v.

afhankelijkheid”, „onpartijdigheid” en „met de grootst mogelijke zorgvuldigheid”.

Het begrip „*onafhankelijkheid*” wordt verder toegelicht in het volgende lid dat stelt dat de notaris zijn ambt niet mag uitoefenen in dienstbetrekking of in enig ander verband waardoor zijn onafhankelijkheid of onpartijdigheid wordt of kan worden beïnvloed(238). Dit laatste houdt voornamelijk verband met de mogelijkheid die in Nederland bestaat voor een notaris om zich te associëren met beoefenaars van een ander beroep. Het volgend artikel 18 stelt in dat verband eisen o.m. van een jaarlijks onderzoek door een onafhankelijke externe deskundige(239).

Het begrip „*onpartijdigheid*” behoeft geen verdere commentaar en heeft in Nederland een draagwijdte van dezelfde aard als in België.

De „*grootst mogelijke zorgvuldigheid*” is een ideaal dat de notaris steeds moet nastreven. Heeft de wetgever, het foutbegrip t.o.v. de Nederlandse notaris verzwaard door deze bewoordingen op te nemen in de wet? Houdt „de grootst mogelijke zorgvuldigheid” in dat de notaris bij de minste onachtzaamheid effectief het risico loopt aansprakelijk gesteld te worden?

(b) De toelichtings- en waarschuwingsplicht

97. Zoals in België wordt ook in de nieuwe Nederlandse Notariswet de nadruk gelegd op de plicht van de notaris om de partijen goed in te lichten over de inhoud van de akte. Het is inderdaad noodzakelijk, gezien de toenemende complexiteit van de rechtsverhoudingen, dat de gewone burger de inhoud van de akte en van de onderscheiden clausules in een bevattelijke taal uitgelegd krijgt.

Het nieuw artikel 43, lid 1 van de Nederlandse wet stelt daarom als algemene regel dat de partijen van tevoren de gelegenheid moeten krijgen kennis te nemen van de inhoud van de akte. In België geldt dergelijke regel slechts in het geval van summiere voorlezing. Zoals in België wordt in Nederland ook de nadruk gelegd op de toelichting. Artikel 43, lid 1 bepaalt het volgende: „De partijen bij de akte en de bij het verlijden van de akte eventueel verschijnende andere personen krijgen tijdig tevoren de gelegenheid om van de inhoud van de akte kennis te nemen. Alvorens tot het verlijden van een akte over te gaan, doet de notaris aan de verschijnende personen mededeling van de zakelijke inhoud daarvan en geeft daarop een toelichting. Zo nodig

---

(238) Art. 17, 2 Wet op het Notarisambt.

(239) Art. 18, 3 Wet op het Notarisambt.

wijst hij daarbij tevens op de gevolgen die voor partijen of één of meer hunner uit de inhoud van de akte voortvloeien”

De Nederlandse notaris moet de clausules van de akte niet alleen toelichten maar moet de partijen ook waarschuwen met betrekking tot de gevolgen die de akte voor hen kan meebrengen b.v. bij een wijziging van huwelijkscontract. Ik meen dat die verplichting ook rust op de Belgische notaris en bevat ligt in de toelichtingsplicht en in de brede plicht van raadsman.

B. TECHNISCHE AANPASSINGEN

1. *De instrumentaire getuigen*

98. Het aantal gevallen waarin *ratione materiae* de akte in België verleden moet worden voor minstens twee notarissen of voor een notaris bijgestaan door twee getuigen, wordt door de nieuwe Belgische wet verminderd. De bestaande regel blijft slechts behouden voor twee categorieën van akten namelijk voor het openbaar testament en voor de akte van herroeping van een openbaar testament(240). De aanwezigheid van instrumentaire getuigen is dus niet langer vereist voor huwelijkscontracten, wijzigingen aan huwelijkscontracten, schenkingen, herroepingen van schenkingen, contractuele erfstellingen en voor de volmachten en machtigingen met betrekking tot die akten.

Met betrekking tot het optreden van minstens twee notarissen of een notaris bijgestaan door twee getuigen blijft de wet *ratione personae* ongewijzigd. Voor de toekomst blijft in België de regel gelden dat dit vereist is wanneer één van de partijen niet in staat is te ondertekenen of niet kan ondertekenen, blind of doofstom is(241).

99. De nieuwe Nederlandse Notariswet vertoont een gelijkaardige afbouw van het getuigeninstituut. In beginsel blijft zoals in België de verplichting om getuigen te laten optreden behouden voor de testamenten en de herroeping van testamenten. Het nieuw artikel 39, lid 2 van de Nederlandse Notariswet bepaalt: „De tegenwoordigheid van twee getuigen is vereist bij het verlijden van akten die een uiterste wilsbeschikking bevatten, akten van herroeping van uiterste wilsbeschikkingen daaronder begrepen, en bij akten van bewaarge-

---

(240) Art. 10, lid 1 Organieke Wet Notariaat.

(241) *Ibid.*

ving en teruggaaf van een uiterste wil. De tegenwoordigheid van vier getuigen is vereist bij het verlijden van een akte van superscriptie. In andere gevallen kan de notaris de tegenwoordigheid van twee getuigen verlangen indien hij dit wenselijk acht”.

Opmerkelijk in Nederland is de afwezigheid van een verplichting om getuigen te laten optreden wanneer partijen blind zijn, doofstom of niet in staat zijn te tekenen. De Nederlandse notaris kan in die gevallen voor zichzelf uitmaken of hij al dan niet getuigen zal laten optreden. Mijn voorkeur gaat naar een duidelijke afbakening zoals dit in België het geval is.

De getuigen in Nederland moeten de taal verstaan waarin de akte verleden wordt(242). De Belgische wet bevat geen dergelijke verplichting en de Belgische rechtsleer stelt algemeen dat de getuigen de taal niet hoeven te verstaan. Hun aanwezigheid heeft voor doel toe te zien dat de partijen uit vrije wil handelen en dat er geen onregelmatigheden worden gepleegd. Deze opvatting vindt mogelijk haar oorsprong in een bepaalde tweetaligheid in Vlaanderen, in de Brusselse regio en in de grensgebieden waar eenvoudige lieden, zoals de getuigen, dikwijls onvoldoende tweetalig waren.

Het ligt in de verwachting dat de nieuwe Nederlandse Notariswet op het vlak van de getuigen weldra opnieuw zal gewijzigd worden. Het in voorbereiding zijnde nieuwe erfrecht voorziet immers dat voor testamenten geen getuigen meer nodig zijn. Alsdan zal er voor de Nederlandse notaris geen verplichting meer bestaan om getuigen te laten optreden bij zijn akten en wordt het getuigeninstituut in Nederland gewoon facultatief.

2. De identiteit van de partijen

100. De vroegere notariswetten in België en in Nederland bevatten gelijkaardige bepalingen inzake de identificatie van de comparanten. De identiteit van de partijen moet de notaris bekend zijn of hem in de akte worden bevestigd door twee attesterende getuigen(243). Deze vroegere regeling gaf in de praktijk in België weinig aanleiding tot problemen. De notaris onderzocht de identiteit van de personen die hem niet bekend waren op grond van de gebruikelijke identiteitsstukken zoals de identiteitskaart, paspoort of gelijkaardige documen-

---

(242) Art. 39, lid 3 Organieke Wet Notariaat.

(243) Art. 11 Organieke Wet Notariaat en art. 25 Wet op het Notarisambt.

ten. In Nederland bestond daaromtrent een bijzondere richtlijn van de KNB die aan de notarissen bepaalde extra-verplichtingen oplegde(244).

In beide notariswetten wordt thans een nieuwe bepaling ingelast die de notarissen verplicht aan de hand van geloofwaardige stukken de identiteit te controleren en de stukken waarop men zich heeft gesteund in de akte te vermelden. De termen van de nieuwe Nederlandse wet lijken ons op dit gebied wat duidelijker en vollediger dan de Belgische(245).

3. De voorlezing van de akte

101. Sedert 1 januari 1972 is in Nederland de verplichting opgeheven om alle akten in hun geheel voor te lezen. Het toen gewijzigd artikel 30 van de Nederlandse Notariswet voorzag dat de comparanten in de gelegenheid gesteld moesten worden om voor of tijdens het verlijden van de akte kennis te nemen van de woordelijke inhoud ervan. Indien de kennisneming niet op een andere wijze heeft plaatsgevonden, geschiedt zij door de volledige voorlezing. De zakelijke inhoud van de akte moet in ieder geval voor de voorlezing aan de partijen meegedeeld worden. Voor bepaalde akten bleef de volledige voorlezing verplicht. De notaris moest steeds voorlezing geven van bepaalde elementen van de akte. Deze regeling van 1972 werd in de nieuwe Nederlandse Notariswet overgenomen(246).

102. De Belgische wetgever heeft zich van het Nederlands model geïnspireerd en heeft in de Nieuwe Organieke Wet Notariaat een gelijkaardige regeling opgenomen. Het nieuw artikel 12, al. 4, 5, 6 en 7 voorziet: „De akte wordt toegelicht. De vermeldingen bedoeld in het eerste lid en het tweede lid worden altijd integraal voorgelezen, alsook de wijzigingen die werden aangebracht aan het vooraf meege-deelde ontwerp van de akte.

De akte wordt steeds integraal voorgelezen in de gevallen bedoeld in artikel 10, alsook wanneer het ontwerp van de akte niet tijdig aan de

---

(244) E. LUYTEN, *o.c.*, 1346.

(245) Art. 11 Organieke Wet Notariaat en art. 39, lid 1 Wet op het Notarisambt. Laatstgenoemd artikel bepaalt: „De bij het verlijden van de akte verschijnende personen en getuigen moeten aan de notaris bekend zijn. Hij stelt de identiteit van de personen die een eerste maal voor hem verschijnen vast aan de hand van een document als bedoeld in artikel 1 van de wet op de identificatieplicht of van een geldig rijbewijs dat is afgegeven op basis van de Wegverkeerswet 1994 en vermeldt de aard en het nummer daarvan in de akte”.

(246) Art. 43, 1, 2 en 3 Wet op het Notarisambt.

partijen en aan de tussenkomende personen voorafgaandelijk meege-
deeld werd.

Het ontwerp van de akte wordt, behoudens andersluidende verklaring
aangebracht door een partij, geacht tijdig te zijn ontvangen wanneer
de partijen deze minstens vijf werkdagen voor het verlijden van de
akte hebben ontvangen.

Van de toelichting van de akte, van de datum waarop de partijen in
voorkomend geval vooraf kennis hebben gekregen van het ontwerp
van de akte en van de gedeeltelijke of integrale voorlezing van de akte
wordt in het slot van de akte melding gemaakt”.

De integrale voorlezing blijft in België vereist in de gevallen bedoeld
in artikel 10 Organieke Wet Notariaat d.i. onder meer bij openbare
testamenten en akten van herroeping van openbare testamenten; of
wanneer een van de partijen niet kan tekenen, blind of doofstom is,
enz.

De notaris mag zich in België beperken tot een gedeeltelijke voorle-
zing van de akte wanneer het:

- 1) geen akte betreft met twee notarissen of met getuigen bedoeld in
artikel 10 Organieke Wet Notariaat;
- 2) wanneer aan alle partijen en tussenkomende personen tijdig een
ontwerp van de akte overgemaakt werd. De wet stelt hierbij een
vermoeden dat een partij geacht wordt tijdig het ontwerp te hebben
ontvangen wanneer dit gebeurde: „behoudens andersluidende ver-
klaring aangebracht door een partij minstens vijf werkdagen voor
het verlijden van de akte”.

Vele notarissen in België vinden het een goede innovatie niet meer
verplicht te worden de akte steeds in haar geheel voor te lezen. Andere
notarissen zijn conservatiever en menen dat een integrale voorlezing
met de daarbijhorende toelichting nog steeds de beste basis biedt voor
het authenticeren van de wilsverklaringen van de partijen. De inte-
grale voorlezing biedt de partijen ook nog een laatste kans om
bepaalde clausules te bespreken en zo nodig aan te passen, en aan
de notaris om te controleren of alles in orde is: de beschrijving van het
goed, de oorsprong van eigendom enz. Is het daarenboven niet moei-
lijk te voldoen aan de verplichting tot „toelichting” wanneer de lasten
en voorwaarden van een akte niet *in extenso* voorgelezen worden of
op zijn minst overlopen worden?

Een gedeeltelijke voorlezing lijkt m.i. eerder aangewezen voor lange
akten die dikwijls stereotype bedingen bevatten zoals kredietakten,
statuten van mede-eigendom, vennootschapsakten, enz.

103. De voorlezing van een notariële akte neemt enige tijd in beslag. De Belgische notaris vertrouwt daarom soms in uitzonderlijke omstandigheden de voorlezing van de akte toe aan een medewerker. Wanneer de voorlezing met de nodige toelichting door de medewerker beëindigd is, komt de notaris die nog eens de akte overloopt en de partijen uitnodigt tot ondertekening. De rechtmatigheid van dergelijke werkwijze is niet vrij van discussie.

De Franse Organieke Wet Notariaat voorziet een oplossing die in enige mate aansluit bij de voormelde in België soms gevolgde werkwijze. Artikel 10 van de Organieke Wet Notariaat, zoals gewijzigd door de wet nummer 73-546 van 25 juni 1973, voorziet de mogelijkheid voor de notaris om de voorlezing van de akte en de ondertekening ervan te delegeren aan een beëdigde medewerker die zelf ook de akte ondertekent, akte die nadien ook door de notaris wordt ondertekend(247).

4. Enkele bijzondere bepalingen uit de Nederlandse Notariswet

104. In de Nederlandse notariële praktijk doen zich bepaalde praktische moeilijkheden voor die wij eveneens ervaren in de Belgische praktijk. De Nederlandse wetgever is hierop beter attent geweest dan de Belgische, en heeft diverse problemen in de nieuwe wet geregeld. Hierna volgen enkele voorbeelden.

Wanneer een van de partijen de taal niet kent waarin de akte verleden wordt, zal men in België beroep doen op een of andere praktische oplossing(248). De Nederlandse Notariswet regelt dit probleem in artikel 42, lid 1 dat bepaalt: „Indien een verschijnende partij de taal van de akte niet voldoende verstaat, verschijnt mede een beëdigde tolk-vertaler die de inhoud van de akte vertaalt. De akte wordt dan mede door hem ondertekend. Van zijn bijstand wordt in het slot van de akte melding gemaakt”.

---

(247) Gemeld art. 10 luidt: „*Le notaire peut habiliter un ou plusieurs de ses clerks assermentés à l'effet de donner lecture des actes et des lois et recueillir les signatures des parties. A compter de leur signature par le notaire, les actes ainsi dressés ont le caractère d'actes authentiques au sens des articles 1317 et suivants du Code Civil, notamment en ce qui concerne les énonciations relatives aux constatations et formalités effectuées par le clerk assermenté. Cette habilitation ne peut avoir effet pour les actes nécessitant la présence de deux notaires ou de deux témoins ainsi que pour ceux prévus aux articles 73, 335, 348-3, 931, 1035, 1394 et 1397 du Code civil. Elle est exercée sous la surveillance et sous la responsabilité du notaire. Par dérogation aux dispositions qui précèdent, lorsqu'une des parties le demande, le notaire doit procéder en personne à toutes les formalités. Un décret en Conseil d'Etat fixe les modalités d'application des dispositions qui précèdent*”.

(248) Zie o.m. C. DE WULF en H. DE DECKER, *o.c.*, Dl. I, p. 47-49.

Wanneer een of andere fout in de akte is gesloten, is de correctie daarvan voor de Nederlandse notaris eenvoudiger dan voor de Belgische notaris. Het nieuw artikel 45, lid 2 van de Nederlandse Notariswet bepaalt dat de notaris bevoegd is kennelijke schrijffouten en kennelijke misslagen in de tekst van een akte, ook na het verlijden daarvan, te verbeteren. De notaris maakt van zijn correcties een proces-verbaal op en zendt een afschrift van het proces-verbaal aan de partijen.

Heeft deze nieuwe wetsbepaling iets te maken met de in Nederland gangbare praktijk van de summiere voorlezing, waarbij de notaris uiteraard zelf minder attentie verleent aan wat er in de akte vermeld staat?

De Nederlandse wet voorziet dat een „erfrechtelijke verklaring” in de onderhandse vorm mag worden opgemaakt(249). In België wordt dat ook dikwijls in de onderhandse vorm gedaan in vervanging van een authentieke akte van bekendheid. De Nederlandse Notariswet legt in dit verband bepaalde verplichtingen op aan de notaris en bepaalt eveneens de bewijskracht van dit onderhands stuk(250).

De Nederlandse Notariswet maakt een onderscheid tussen „partij-akten” en „proces-verbaal akten”(251). Partij-akten bevatten waarnemingen van de notaris, verklaringen van partijen en eventuele bevestigingen daarvan door getuigen(252). Procesverbaal-akten bevatten slechts waarnemingen van de notaris en eventueel bevestigingen daarvan door getuigen. Eerstgenoemde akten moeten door de partijen ondertekend worden. Voor laatstgenoemde volstaat de handtekening van de notaris en de eventuele getuigen(253). Een voorbeeld van een proces-verbaal akte is het proces-verbaal van toewijs van een openbare verkoop. Als een van de bidders niet tekent, kan de door de notaris geacteerd waarneming volstaan als bewijs(254), wat in België in principe betwistbaar is(255).

---

(249) Art. 47, 1 Wet op het Notarisambt.

(250) Art. 47, 3 Wet op het Notarisambt.

(251) Art. 37, 1 Wet op het Notarisambt.

(252) Art. 37, 1 Wet op het Notarisambt.

(253) Art. 37, 2 Wet op het Notarisambt.

(254) W. HUIJGEN en A. PLEYSIER, *o.c.*, 67.

(255) Zie o.m. C. DE WULF en H. DE DECKER, *o.c.*, Dl. II, nr. 872.

Slot

105. In onze beide landen betoonde de wetgever de wil om de traditionele instelling van het notariaat volwaardig in stand te houden. De wetgevers hadden vooral oog voor de hervorming van de inrichting van het ambt. De notariële functie zelf bleef omzeggens onaangeroerd. Zij werd zelfs verstevigd dankzij de wettelijke ondersteuning van een verscherpte beroepsethiek. De nieuwe bepalingen inzake de beroepsethiek gelijken in de beide landen sterk op elkaar en gebruiken soms zelfs dezelfde termen en dit hoewel er algemeen weinig interactie bestaat tussen onze beide rechtssystemen. Het notariaat maakt inderdaad deel uit van verwante rechtsculturen.

De vernieuwing in België beoogde voornamelijk de objectivering van de benoemingen. In Nederland is de meest belangrijke vernieuwing de introductie van vrije-markt elementen. Beide innovaties zijn experimenten waarvan de wetgever niet weet hoe zij zullen evolueren.

Het systeem dat in België werd ingevoerd met het oog op de objectivering van de benoemingen was mogelijk de enige weg om te breken met de familiale opvolging. Het komt mij wenselijk voor dat dit slechts als een overgangsregeling zou gelden en dat er binnen afzienbare tijd een eenvoudiger systeem tot objectivering van de benoemingen wordt uitgewerkt. Met betrekking tot de invoering in Nederland van de vrije-marktelementen, formuleer ik een gelijkaardige wens: dat het ook daar slechts over een overgangsregeling zou gaan tot een beter evenwicht is bereikt in het aantal en de spreiding van de notariaten.

De innovaties in België en in Nederland zijn verschillend doch worden in beide landen gedreven door eenzelfde kracht: de drukking van of de sympathie voor de kandidaat-notarissen. Het streven naar een beter statuut en betere toekomstperspectieven voor de kandidaat-notarissen is aan te bevelen. Eens dit bereikt, zullen hopelijk de zogenaamde experimenten van onze wetgevers als overbodig ervaren worden.